

4D/18.

CANAL DE BERRY:
EGY TÁJKÉPI TENGYEL
ÚJJÁÉLEDÉSE
FRANCIAORSZÁGBAN / EGY
SZINEMATIKUS PARK SZÜLETÉSE
CANAL DE BERRY :
THE REBIRTH OF A SCENERY
IN FRANCE / A CINEMATIC PARK
BRUNO TANANT
2. OLDAL / PAGE 2

ZÖLDTERÜLETEK
MINŐSÉGÉRTÉKELÉSE
BUDAPEST XIII. KERÜLETÉBEN
ANALYZING QUALITY OF URBAN
GREENSPACE IN THE 13TH
DISTRICT OF BUDAPEST
GÁBOR PÉTER
20. OLDAL / PAGE 20

„RETROPARKOK”
KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK
A 60-AS, 70-ES ÉVEK
FUNKCIONALISTA KORSZAKÁBÓL
RETROPARKS
LANDSCAPE ARCHITECTURAL
WORKS OF THE FUNCTIONALIST
PERIOD OF THE 1960^S AND 70^S
BAKAY ESZTER
34. OLDAL / PAGE 34

ÖTLETPÁLYÁZAT:
RÁDAY KULT²UCCA –
A TURISZTIKAI-KULTURÁLIS
NEGYED JÖVŐJE
IDEA COMPETITION FOR THE
RÁDAY KULT²UCCA – TOURISTIC
AND CULTURAL FUTURE OF A
BUDAPEST DOWNTOWN QUARTER
M. SZILÁGYI KINGA
54. OLDAL / PAGE 54

NÉZZ FEL! NÉZZ SZÉTI!
LOOK UP! LOOK AROUND!
ANGYAL ANDREA
56. OLDAL / PAGE 56

ALEA IACTA EST...
„A KOCKA EL VAN VETVE”
ALEA IACTA EST...
“THE DICE HAS BEEN CAST”
FRISCHMANN JUDIT
60. OLDAL / PAGE 60

CANAL DE BERRY: EGY TÁJKÉPI TENGELY ÚJJÁÉLEDÉSE FRANCIAORSZÁGBAN / EGY SZINEMATIKUS PARK SZÜLETÉSE

CANAL DE BERRY : THE REBIRTH OF A SCENERY IN FRANCE / A CINEMATIC PARK

SZERZŐ/BY:
BRUNO TANANT

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

Franciaországban a nyolcvanas évektől kezdve egyre inkább előtérbe került az eredetileg ipari és gazdasági célból épült és e funkcióját veszített folyami csatornák átalakítása, döntően turisztikai célok szolgálatára. Közülük némelyik valóságos vízépítőmérnöki mestermunkának és a korabeli technika csúcsteljesítményének számított. A tájat átszelő csatornák egyszerre vízmérnöki létesítmények és tájépítészeti alkotások, s az érintett vidék jellegétől függően jelentős tájformáló elemek voltak. Az egykor a nagyvárosokat és ipari központokat a tengerrel összekötő, gazdasági-kereskedelmi célú vízi utak ma zömmel a 'zöld turizmusnak' adnak helyet (pl. a Déli-Csatorna [Canal du Midi], vagy a Nantes-ot Brest-tel összekötő csatorna [Canal de Nantes à Brest]).

Az 1808 és 1840 között épült Canal de Berry különleges létesítmény. Szimbóluma I. Napóleon ambíciózus európai stratégiájának és a francia ipar akkori fejlődésének egyaránt. Eredetileg elsősorban vasércet, fát és feketeszenet

szállítottak rajta Commentry-től a délkeleti Montluçon térsége felé. Az építkezést vezető mérnök, Joseph-Michel Dutens, több szempontot megfontolva, egy viszonylag kis keresztmetszetű csatorna építése mellett döntött. Egyrészt azért, mert a csatorna kiindulópontjának vízgyűjtő területe aránylag kis vízhozamú volt, másrészt mert a kisebb keresztmetszet csökkentette az építéshez szükséges kisajátítandó terület nagyságát, komoly gazdasági megtakarítást eredményezve. Hamar kiderült azonban, hogy a csatorna alulméretezett, és nem képes az akkori észak-európai csatornahálózatba érdemlegesen bekapcsolódni. Emiatt a vízi utat 1945-ben, építése után mintegy száz évvel felhagyták, szerepét a köz- és vasúthálózat vette át.

A felhagyott Berry-csatorna karbantartása komoly terheket rótt a környező településekre. Néhány helyen a sajátos telekjogi viszonyok miatt a települések kénytelenek voltak jelentős mértékben a vízi utat átalakítani. A városi és mezőgazdasági zónákon áthaladó csa-

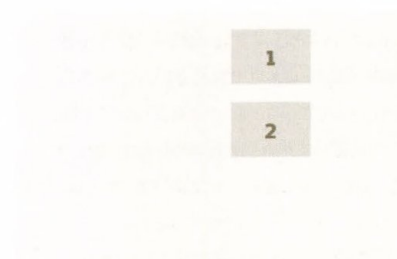

In France the fluvial channels built originally to serve industrial and economical purposes started to be converted for touristic aims from the eighties. Some of them used to be real masterpieces and technical artworks of water engineering of their age. The channels, these built structures of water engineering and architecture, have made significant landscape alterations in the neighbouring landscape depending on the character of the region. The water-courses which once connected the cities and industrial centres with the sea nowadays give place to “green tourism” (for example the Southern-Channel - Canal du Midi, the channel connecting Nantes and Brest - Canal de Nantes à Brest).

The Canal de Berry, built between 1808 and 1840, was simultaneously a symbol of the ambitious European strategy of Napoleon I. and the French industrial development of that time. Primarily it was used to transport iron ore, wood and black coal from Commeny towards the south-eastern

Montluçon. The chief engineer of the construction, Joseph-Michel Dutens after observing all different aspects, decided to build a small cross-section channel. On the one hand the starting catchment area of the channel is rather small, on the other hand the reduced cross-section has resulted in the decrease of costs of land to be appropriated. It turned out very soon, that the channel is undersized so it was not able to join into the North-European channel system. This is why the channel has lost its original function and in 1945 the public transport and the railway network took its role, just a hundred year after its construction.

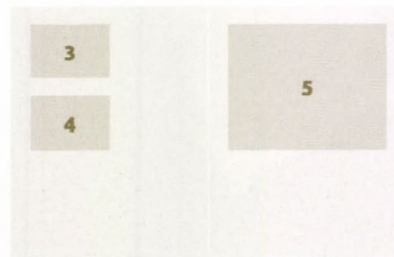
The maintenance of the channel was a real burden for the surrounding settlements. Due to the plots, legal status it had to be reconstructed at some points. Crossing the urban and agricultural zones the channel shows the most variable scenery: at some points it's full of water, other sections have already been refilled, others are covered by greenery and some parts are absolutely

1. kép/pict.:
Lecsapolt csatronaszakasz /
Section of the dry channel

2. kép/pict.:
Gyepesített száraz (üres) csatornameder /
Section of dry channel with grass cover

3. kép/pict.: Ma is kezelt, fenntartott csatornaszakasz / A living and maintained section of Canal de Berry

4. kép/pict.: Az eredeti állapotában megőrzött csatorna / A section of Canal de Berry in its original condition

5. kép/pict.: Műemlék csatornahíd (Tranchasse) / An industrial monument (Tranchasse)

torna napjainkban a legváltozatosabb képet mutatja: néhol még ma is vízzel teli, néhol feltöltötték, másutt a spontán növényzet vette birtokába, vagy éppen teljesen kiszáradt a medre (1-4. kép).

Ezek a különböző szakaszok formálják a mai csatorna tájba írt, 200 km-es 'szalagjának' változatos látványát. De éppen ez a változatosság és sajátos diszkontinuitás, a hagyományos csatornától oly eltérő látvány, adja a Canal de Berry mai tájképi értékét. Az egykorú mérnöki létesítmények, közműhidak, rakodó daruk, cserépgyártó üzemek, mészégető kemencék, és más létesítmények ma is végigkísérik a csatornát, s hozzátartoznak a vidék ipari és építészeti örökségéhez (5. kép).

Berry viszonylag kevésbé ismert régiója Franciaországnak, ebből következően különösen szüksége van egy új turisztikai vonzerőre, ami összekapcsolhatja a változatos és összetett tájképi, építészeti és ipari kulturális

örökséget. A felújított csatorna pedig egyben gazdasági húzóerővé is válhat, nem csak a 35 közvetlenül érintett település, hanem az egész régió számára.

A CÉLOK ÉS LEHETŐSÉGEK

A Canal de Berry revitalizációjára a TN Plus Tájépítész Iroda, Rodolphe Chemière tájépítésszel közösen készített tervek^{*}. A projekt felelős tervezője Agathe Turmel, társtervezője Yoann Sourice. A csatorna megújításának terve két fontos célt is szolgál: egyrészt egy változatos, a tájat átszelő, hosszú vízi út konkrét kiépítését, másrészt egy erős strukturális elem, vonalas tájalkotó létesítmény révén az érintett, környező táj újraértelmezését, gazdagítását. Az általános tájképi hatásokra figyelemmel a csatorna különböző szakaszait rendkívül részletesen és megfelelő érzékenységgel kell újraformálni, ezzel is segítve a beillesztését és szerepének a köz általi érthetőségét (6. kép).

^{*} A 2002-ben Bruno TANANT és Jean-Christophe NANI által Párizsban alapított TN Plus a tájépítészeti és várostervezési gyakorlatot egyesíti magában. A két alapító sok energiát fektetet gazdag szakmai tapasztalataik átadásába, több állami építész- és tájépítész iskola oktatási programjában is részt vesznek. Az iroda tíz-tizenkét francia és külföldi tervezőt foglalkoztat, akik a kreatív és újszerű koncepciókra és a technikai tökéletességre való törekvés révén maguk is aktívan formálják a TN Plus szakmai arculatát. Az iroda változatos léptékű és témájú terveken és tanulmányokon dolgozik egy időben, így is erősítve a különböző társterületek közötti kapcsolatot (a szerk.).

dried out. The diversity of these sections forms the landscape of today's 200km long channel. This variety and discontinuity gives a character that is so far from that of the traditional channels, but exactly this character constitutes the landscape value of the Canal de Berry today. Several architectural elements along the channel add to the industrial and architectural heritage of the region (channel bridge by Tranchasse, cranes, tile manufactures, calcars).

Berry is not a well-known area of France, hence it especially needs a new touristic blandishment, which combines the diverse and complex heritage of landscape, architecture and industry. The renovated channel may become an economical advantage not just to the directly affected 35 settlements, but to the whole region as well.

AIMS AND OPPORTUNITIES

The renewal plans for the Canal de Berry has been drawn up by TN Plus* landscape architects (team leaders) in association with Rodolphe Chemière landscape architect. The designer-in-chief was Agathe Turmel who worked together with Yoann Sourice.

The project combines two main subjects: on the one hand it means the construction of a long path crossing diverse landscape areas, on the other hand the redefinition of the surrounding scenery out of a definitely strong structural element. On the basis of the general reflection of the landscape each section of the channel has to be redefined in its smallest details in order to help the interpretation and the public's understanding.

This new "artery", which emphasises the pedestrian and cyclist traffic, will connect the surrounding settlements by avoiding car traffic. The emerging

* Created in 2002 by Bruno TANANT and Jean Christophe NANI, TN Plus is a Parisian agency bringing together the disciplines of landscape architecture and town planning. Rich in professional experience, the two partners also devote their energy to hand down their knowledge, teaching in different national schools of architecture and landscape architecture. TN Plus includes a dozen of French and foreign collaborators who, between creative innovation and technical perfectionism, contribute actively to develop the agency's own approach. In order to strengthen the synergies between the different subjects treated, TN Plus undertakes projects of various scales, with very divers problematics and in many different locations, in the field of town planning and landscape architecture (editor's note).

Ez az új 'véna' a tájban, amely az autóutakat elkerülve összekapcsolja a partmenti településeket, a gyalogos és kerékpáros közlekedésre helyezve a hangsúlyt. A látogatók növekvő száma a csatorna mentén fontos gazdasági tényezővé válhat az érintett települések számára, hiszen a különböző műemlékek, üzletek, vendéglátóipari létesítmények látogatottsága is várhatóan növekedni fog. Kisebb mértékben ugyan, de a csatorna felújítása új munkahelyek létesítését és szolgáltatások megtelepedését is jelentheti (pl. kezelési-fenntartási munkák, kerékpár és kajak-kenu bérlés stb.).

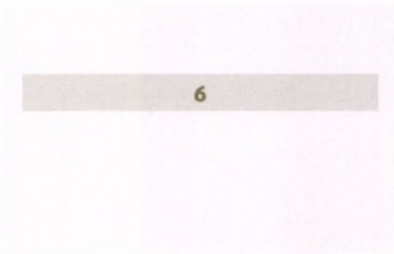
A változatos turisztikai programok változatos használati módokat generálnak majd a csatorna 200 km hosszú szakaszán. A csatorna újraformálása más, hozzá kapcsolódó projektek beindítását is eredményezi. A 200 km hosszú lineáris park célja, hogy minél 'élőbbé' varázsolja a vidéket. A csatorna a partmenti területeken különböző szabadidős és kulturális tevékenységeknek ad majd helyet. A régió legtöbb turisztikai lát-

ványossága megközelíthető lesz a csatorna felől, és emellett különböző időszakos és állandó képzőművészeti installációk is helyet kapnak majd (7-10. kép).

A tájpotenciál e szempontból rendkívül gazdag, minden adottság helyben van. Ami ma hiányzik, az egy összekötő, egységesítő elem. A cél a különböző karakterű táji egységek összekapcsolása, új tájképi hatások, attrakciók létrehozása vagy a régiek újraélesztése. A tervek kidolgozása során végig a csatorna teljes hosszát tartottuk szem előtt, és a különböző szakaszok egymás sajátos reflexeként alakultak ki. A morfológiai határokat az érintett táj időtlen természeti adottságainak más-más karaktere szabta meg.

A táj soha nem lineáris, és a csatorna által létrehozott tér korántsem mindig párhuzamos a csatorna tengelyével. Tájépítészeti szempontból a csatorna nem egy önálló lineáris elem, ami anélkül szelne át a vidéket, hogy azzal bármiféle kapcsolatba lépne. Épp ellenke-

6. kép/pict.: Vázlat
a szinematikus
parkhoz / Draft of the
cinematic park

number of visitors may become an important economical element for the settlements along the channel, since the attendance of different monuments, shops, catering establishments is expected to rise too. To a certain extent the development of the channel will result in workplaces and the establishment of new industries too (maintenance work, canoe-rental).

Diverse programs will create different usage along the 200 km long channel. The reconstruction of the water-course will also result in the start up of other joint projects. The purpose of the 200-km-long linear park is to establish a more lively region. The channel will give place to differing outdoor and cultural activities. Most of the region's spectacles will be easy to reach from along the whole channel, while different ephemeral and permanent fine art installations will be installed along the axes of the channel as well.

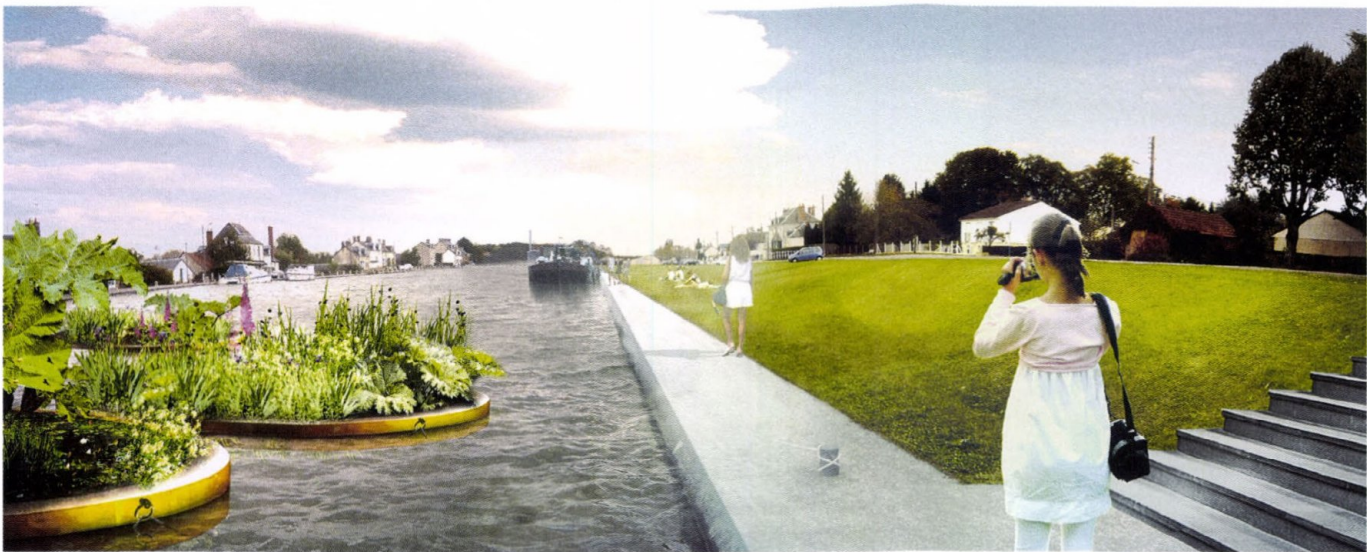
The landscape of the channel does exist already, all of its elements are

there today. The only thing missing yet is a unifying element. The project aims to interconnect the different sections of the landscape and to establish or reconstruct new landscape dialogs. Throughout the planning phase we kept always the whole length of the channel in our mind and the different sections were established as each other's echo. The morphologic borders were shaped by the timelessness of nature.

The land is never linear and the field created by the channel is far from being continuously parallel to the axes. From the point of view of landscape architecture, the channel is not an independent linear element which crosses the land without any interconnections. On the contrary: the channel is an axis, which does not only affects its surroundings but also the whole wider area. Therefore it becomes evident that the usage of the wider landscape and the closer surroundings has to be defined at the same time in a close context.

The real cross-section of the land

zólég: a csatorna olyan tengely, ami nem csak a közvetlen mellette fekvő vidékkel, hanem az egész tájjal kezd párbeszédbe. Ebből következőleg egyszerre kell meghatározni a nagy léptékű tájhasználatot és a csatorna közvetlen környékének kisebb léptékű kialakítását.

A csatorna által generált tér tényleges keresztmetszete változó szélességű és alkalmazkodik a környező táj jellegéhez. A projekt nem egyszerűen egy vízi országút létrehozásáról szól, hanem inkább egy áramlat beindításáról, ami, folyók és vízmosások módjára, helyenként összeszűkül, majd kiszélesedik, ágakra szakad, és újra egyesül a táj jellegétől függően. Változatos épített elemek kísérik végig a vízi utat, melyek megállásra készítetnek majd és információkkal szolgálnak a közvetlen környezettel kapcsos-

latban (falvak, műemlékek, kulturális létesítmények, táji értékek stb.) (11. kép).

A nagyobb léptékű tájépítészeti gesztusok néhol keresztbe szelik át a csatornát, hogy a környező vidék felé irányítsák a figyelmet, máshol pedig a hosszanti tengelyt húzzák alá, hogy továbbhaladásra inspiráljanak. A 'távol' és a 'közel' állandó párbeszéde folytán válik lehetővé a táj mélyebb megértése.

A projekt kifejlesztése, a végső forma kialakítása minden bizonnyal sok időt igényel, de szerencsére minden lehetőségünk megvan, hogy a szükségesnek vélt időt a feladatnak szentelhessük. A növényzet és az úthálózat fokozatos kiépítése gazdasági, ökológiai és oktatási szempontból egyaránt érdekes. A megjelenő víz mozgása, átalakulása, színe, tex-

7

9

8

10

7. kép/pict.:
Vízpart karakteres kialakítása / A new characteristic form of the waterfront

8. kép/pict.: Úszó kertek / Floating gardens

9. kép/pict.:
Szabadidő park a vízparton / Amusement park on the waterfront

10. kép/pict.:
Séta- és pihenőkert / Garden for walking and recreation

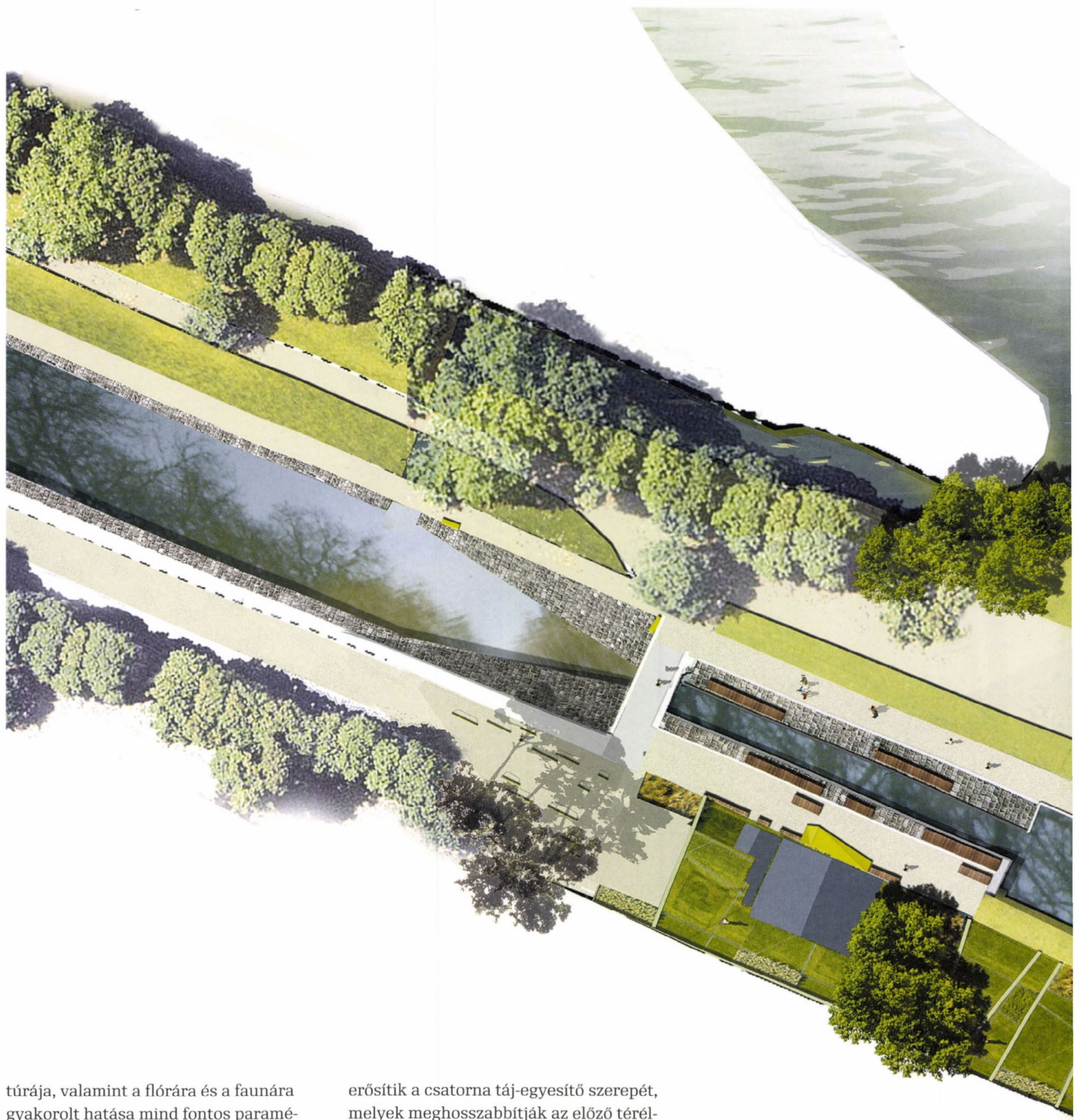
created by the channel is variable and fits in to the character of the surroundings. The project is not about establishing a main road but starting a stream, which like rivers and ravines, grows narrow at some points, than flares out, splits into arms and rejoins again depending on the character of the landscape. Diverse built elements run along the water-course, which will compel visitors to stop and will give information on the surrounding settlements (villages, monuments, cultural establishments, landscape values, etc.).

Some large-scale gestures in the landscape architecture concept cross the channel at different points in order to attract the visitors' attention to the surrounding landscape, while other parts emphasis the

parallel axis to inspire them to pass on. The continuous interconnection of "far" and "close" allows understanding the landscape in its details.

The finalisation of the project will surely be a long term process, but fortunately we have the necessary time to complete it. A step by step construction of the greenery and the road system is equally interesting from an economical, an ecological and a pedagogical point of view. The movement and the transformation of the appearing water are important parameters, just like its colour and texture not to mention its effect on the flora and the fauna. Gradualism is essentially important in order to connect the project with the surrounding landscape and also to form a firm structure, a network out of distinguished places and events

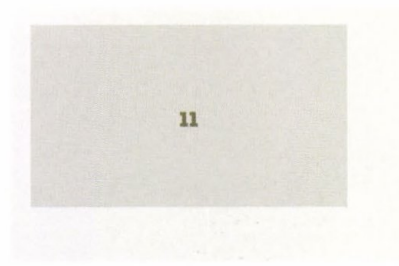
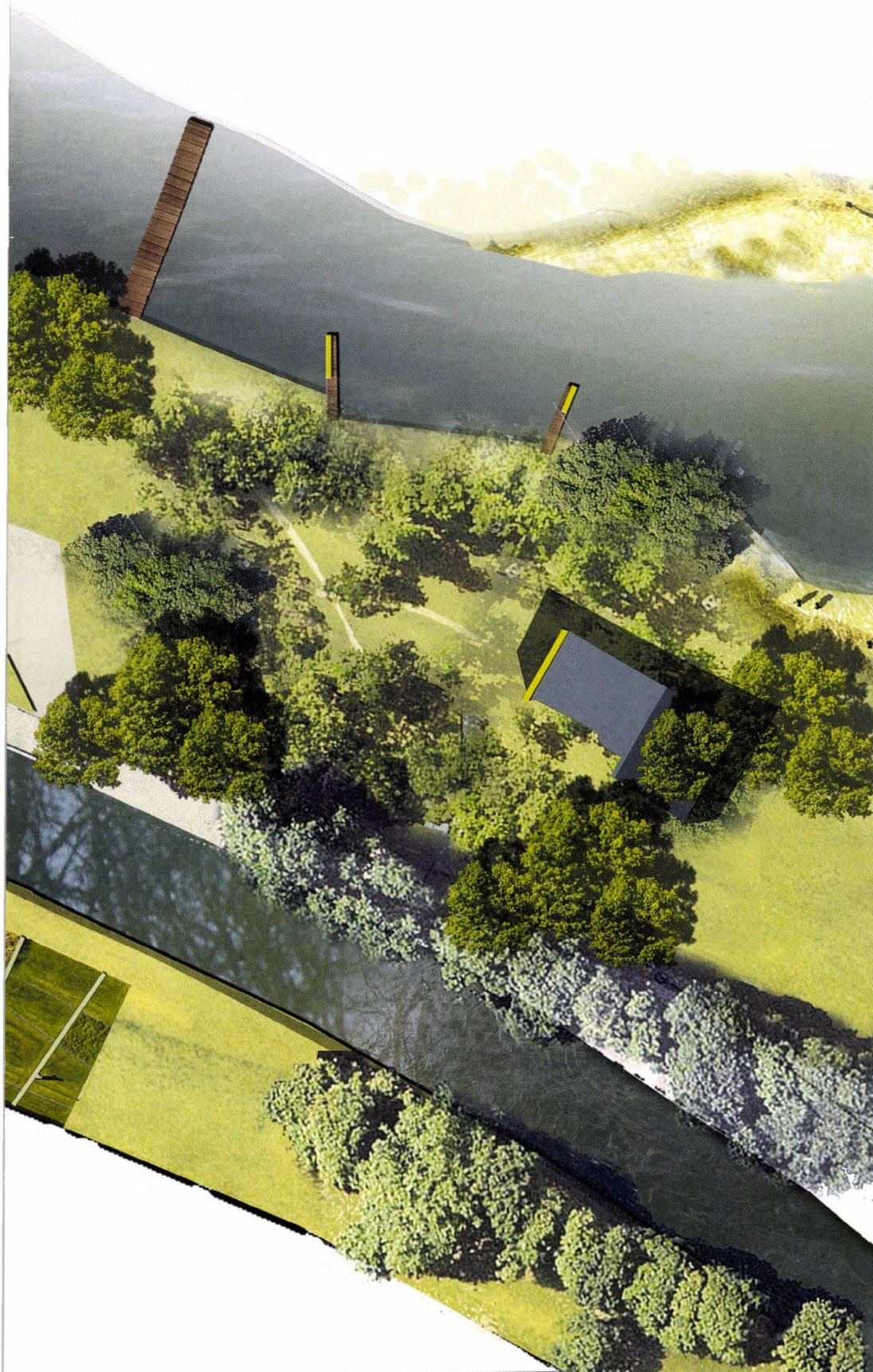
túrája, valamint a flórára és a faunára gyakorolt hatása mind fontos paraméternek számít. A fokozatosság elve alapvetően szükséges ahhoz, hogy a projekt kapcsolódni tudjon a környező vidékhez, és hogy létre tudjon jönni az a különböző helyszínekből és eseményekből szőtt háló, ami folytatja majd a Berry csatorna egykor megszakadt történetét.

Nem a látványos elemek sűrítésén van a hangsúly, hanem egy sajátos jelrendszer kiépítésén, mely megannyi mozaikként jelenik meg a vízi út körül. Jelek, melyek sétára invitálnak, melyek meg-

erősítik a csatorna táj-egyesítő szerepét, melyek meghosszabbítják az előző térélményt, amikor az már csak emlék marad. A sétához, az értelmezéshez szükséges sebesség az átszelt tájszakasz felépítésétől függően változó lehet. A fokozatosság és az időbeliség kérdése alapvető ennek a törekeny tájképi értéknek a jövőbeni használatához és kezeléséhez.

Változatos felépítése folytán a vízi út meghatároz és felfűz egy teret, vagy inkább térsort, melyben különböző táji rétegek között kalandozunk: a vízfelektől egészen a fák koronáig. A ha-

11. kép/pict.:
Gátkezelő ház
környezetének
kialakítása /
Landscape around the
dam machinery
house

gyománys 'hajóvontató út' képétől eltávolodva a sétány helyenként sportra és játékra invitál (12–14. kép).

Kilátók és felüljárók teszik lehetővé a felszíntől való elszakadást, hogy a látogató kellő távolságból figyelhesse meg a közeli és egyszersemind a távoli táj szépségét (15. kép). A cél: megérteni a 'helyet' anélkül, hogy jelenlétünkkel megzavarnánk azt. A környező dombok, erdők precízen keretezett látképi tengelyek végén tárulnak majd a sétáló szemé elé.

Elsődleges szempont volt mintegy kotta módjára alapot szolgáltatni a több helyütt védett táj érzékeléséhez, és segítséget nyújtani a jelen lévő értékek értelmezéséhez; védeni és gazdagítani egy, a nagyközönség által mindeneddig kevésbé ismert flórát és faunát, felfedezésre hívni a látogatót egy helyenként meghökkentő közegbe, feltárni, ha csak részben is, a 'genius locit'.

A hely egységét megerősítve, a meglévő perspektivikus hatásokat és látképeket megőrizve a projekt a lehető

legszelebben értelmezi a sétány fogalmát, amely sajátos visszhang, sajátos rezonancia más városokra, más partokra, más helyekre; s így jön létre az új 'helyekből', mint megannyi kis mellékbolygóból, melyek a csatorna által nyerik az értelmüket, egy különös új csillagállás, egyféle 'földi Tejút'.

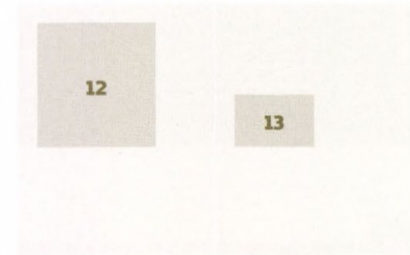
A meglévő növényzet:

A csatornát övező növényzet néha megerősíti a tengelyességet (karakteres és méretes fasorok) néha pedig látszólag ellentmond neki és „elszökik” tőle (kisebb erdőfoltok és szabályos ritmusban telepített nyárfa ültetvények).

A víz:

A víz tematikája a projekt egyik legfontosabb kompozíciós eleme, melynek újraértelmezése jelentősen gazdagítja a kapcsolatot a helyi és a tágabb értelemben vett vízhasználat között. Ekképpen a víz változatos megjelenési formái ökológiai-pedagógiai értelmezést nyernek. Lehetőség nyílik tehát a leghétköznapibb

12. kép/pict.:
Sportútvonalak elvi
metszetei / Principle
cross section of sports
tracks

13. kép/pict.:
Az üres meder fölé
feszített háló
játsszófelület / A new
playing field out of a
mesh over the empty,
dry channel

that is able to take up the lost continuity of the history of the Canal de Berry.

The project is not about jamming scenic elements, rather about creating a symbolic structure, which appears in fine small fragments all the way down the channel. It means symbols that inspire for a promenade, that emphasise the land-unifier role of the channel and extend the landscape experience in the memory of the walker. The necessary speed of walk and understanding of the landscape varies according to the character of the scenery. The question of gradualness and temporality is essential for the future use and maintenance of this sensitive landscape.

The varied construction of the watercourse defines a space in which we can meet with the different layers of the landscape: from the bottom of the channel to the tree canopy. Farther on the picture of the "tracker's road" the land invites for sports and games.

Look-out towers and footbridges allow visitors to heave from the ground

to observe the beauty of the close and the distant from the air. The aim is to understand the landscape and the site without disturbing it with our presence. Surrounding hills and woods will appear for visitors precisely framed in the far end of the visual axes.

It was elemental to create a clear score like system for the perception of partly protected landscape and to help to understand the values appealing: to protect the flora and fauna poorly known by the visitors, to invite them to discover the astounding area, to show -if only partly - the 'genius loci'.

By strengthening the unity of the site and protecting the existing perspectives and vues, the project defines the walk as widely and openly as possible. The walk is a unique response and resonance to other settlements, other riverbanks and other lands, just like as many small satellites gaining their new meaning from the channel and appearing in the landscape as a new peculiar star scape, a Milky Way on earth.

vízhasználati módok környezetre gyakorolt hatásának hatékony ismertetésére.

A művészeti és kulturális tényező:

A kulturális dimenzió nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a projekt kellően harmonikusan illeszkedjen be a tájképi és helytörténeti egységbe. A Berry csatorna, mint szervező tengely esetében elsődleges fontosságú az 'időlegesség' kérdésének szigorú átgondolása. Állandó és időszakos használati módok váltogatják és gazdagítják egymást annak érdekében, hogy a csatorna működése hasonlatossá váljon egy hullám ritmusához. A séták változatos időbeniségében a pihenők különös jelentőséggel bírnak majd, állandóságnak és időszakosságnak egyaránt helye lesz.

A művészi installációk a hely szellemével játszva új, néha váratlan szemszögből mutatják majd be a csatorna világát (16-17. kép).

Javaslatunk szerint a művészek jelentős területeket vehetnek majd igénybe az

alkotáshoz, legyen az állandó vagy ideiglenes jellegű. A művészek helyi tevékenységének eredményeként remélhetőleg új, helyi társadalmi kapcsolatok is szövődnek majd. A Berry csatornát be kell kapcsolni a környező kulturális rendezvények programjai közé is (printemps de Bourges, Les excentriques stb.), de új művészeti programok létesítésére is szükség van (művésztelepek, rendszeres szezonális kiállítások stb.).

Új, 8000 ha nagyságú regionális park a térségben:

A projekt valójában egy vonalas park, mint egy hosszú sétány, egy promenád a csatorna mentén. Sétány, amely néha fent, néha lent halad, nem csak egyszerűen a meglévő topográfiai viszonyok függvényében, hanem az újonnan létesült felüljárókat, kilátókat is kihasználva, azok által irányítva. A látogató figyelme hol a tágabb értelemben vett táj és a látóhatár felé, hol a közvetlen közelbe, az állat- és növényvilág részleteire irányul majd. A projekt változatos

The existing greenery

The greenery following the channel emphasises the axis at some points (characteristic, large alignments), while at others on the contrary: „escape” from it (smaller woods and strictly planted poplar plantations).

The water

The theme of water is one of the most important compositional elements of the project. Its redefinition significantly emphasises the connection between the local and the wider sense of water usage. Thus the differing appearance of water wins an ecological and pedagogical definition. It provides facilities to illustrate the effect of everyday water-use on the land.

Artistic and cultural elements

The cultural dimension contributes significantly to insert the project harmonically into the unit of the scenery and the local-history. In case of the Canal de Berry – as main axis – it is essential

to go over the question of temporality in detail. Permanent and periodic kind of usages will follow one another in order to create an “operational rhythm” similar to the waves. In the diverse temporality of the walks the resting places will have a particular meaning, while permanence and periodicity will also find their place.

The artistic installations with local characteristic will present the life of the channel from new and sometimes unexpected point of views. To our suggestions, artists will be allowed to use a large area to create both permanent and periodic projects. Due to the local work of the artists it can be expected that new, local social relationships will emerge. The Canal de Berry has to join the surrounding settlements’ cultural events (Printemps de Bourges, Les excentriques, etc.) but it is necessary to create new artistic programs as well (artists’ settlements, regular/ seasonal exhibitions, etc).

14

15

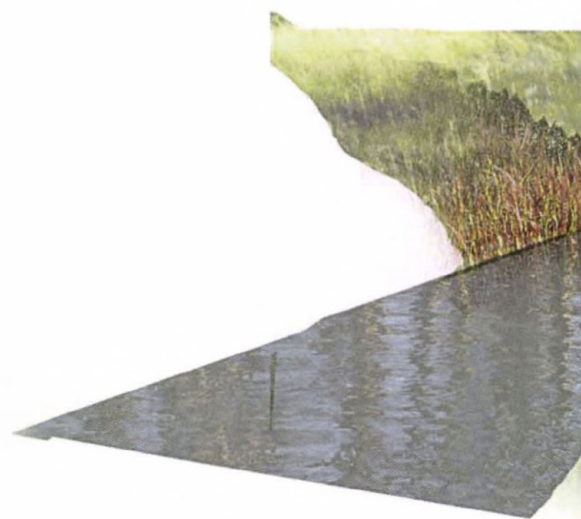
14. kép/pict.:

Sprinter (gyorsasági) útvonal – Charenton. Burkolatjelek a sportútvonalon / Sprinter track – Charenton. Signs in the coating along the sports track

15. kép/pict.:

Kilátó a feltöltött csatornameder mellett / Viewpoint next to the filled channel bed

formát öltve 'Ariadné fonalaként' kíséri majd végig a látogatót a csatorna partján: egyszer szalag a földön, máskor meg pad, híd, vagy információs tábla. A különböző szakaszok függvényében a tematikus szál folyamatos vagy éppen szaggatottá válik majd. A cél: a látogatót közel vinni, néhol felemelni a fák koronájáig, néhol a vízfelszínig kíséreni.

EGY NÖVÉNYI CSATORNA

A 200 km hosszú park ötletének lényegi eleme az identitást teremtő növényhasználat: az egyes szakaszok a változatos növényállomány segítségével idézik fel a közvetlen közelben lévő település karakterét, hangulatát, s ezzel még színesebbé teszik Berry amúgy is változatos tájképét (ligetek, rétek, völgyek, mezőgazdasági parcellák, dombvidék stb.), de kortárs és újszerű növényhasználati módok is helyet kapnak majd, melyek másként szólnak majd a közönséghez. Minden egyes kilométer növényanyagát

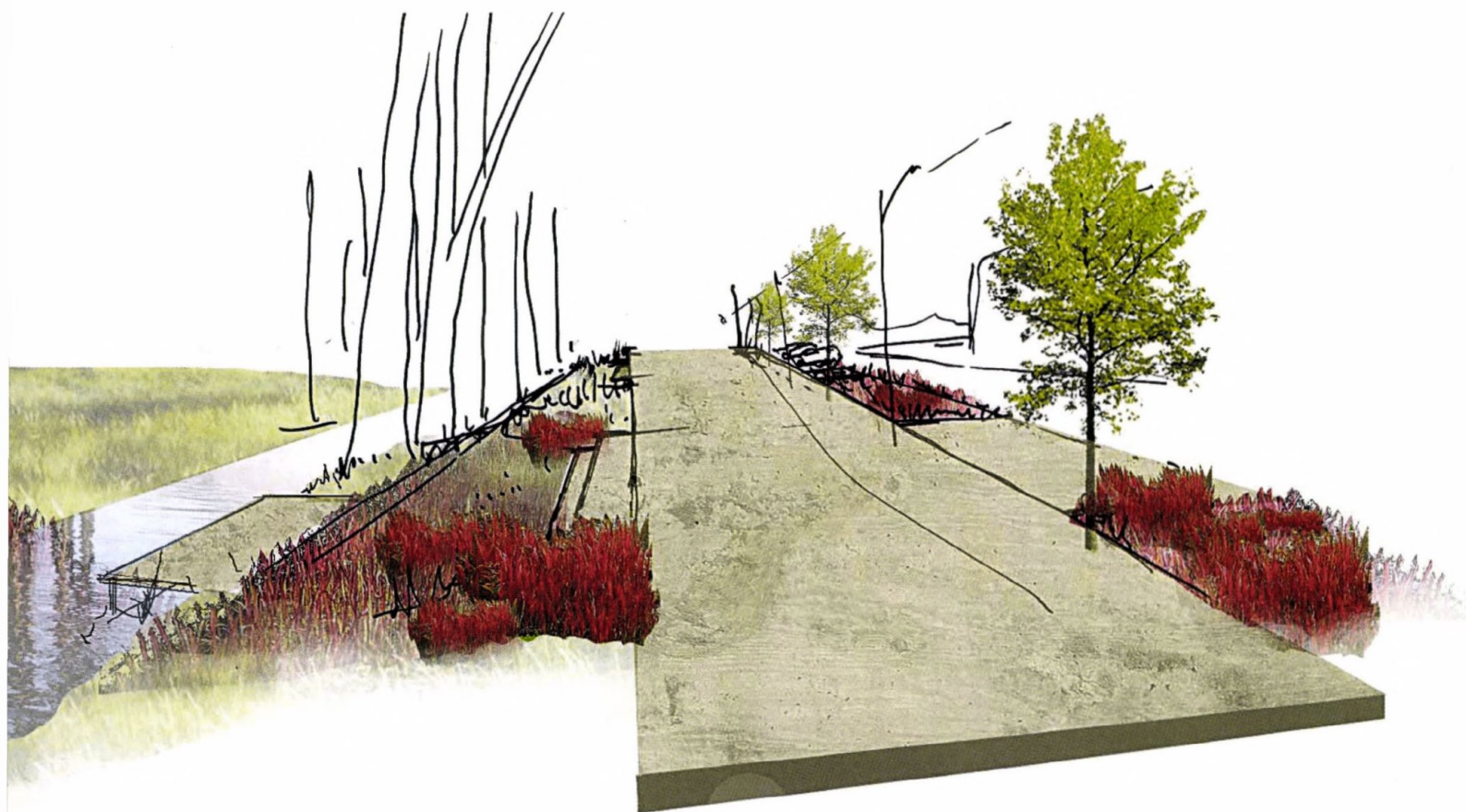
a következő kilométereket és az évszakonkénti változásokat végiggondolva alakítottuk ki (18-20. kép).

A NÖVÉNYI ÖRÖKSÉG REKONSTRUKCIÓJA

A vízi út hosszú szalagjának egyik legnagyobb értéke maga a víz, a part, a vertikális és a fák ritmusa között fennálló törékeny kapcsolatrendszer, a fák koronája által irányított sétáló és az ég között létrejött különleges viszony. A Canal de Berry nem egyszerűen egy tájba rajzolt vonal, hanem szélességgel és térrel bíró egység.

Az új növénytelepítéseknél a rugalmasságot és a modularitást kell szem előtt tartani, hogy a jövőben lehetővé váljon némely csatornaszakasz a környező területek fejlődésének függvényében történő átalakítása. A projekt dinamikus növénystratégiája, a változosságra és a szakaszosságra alapozva, lehetővé teszi a különböző, de egymás-

A new regional park (8000 ha)

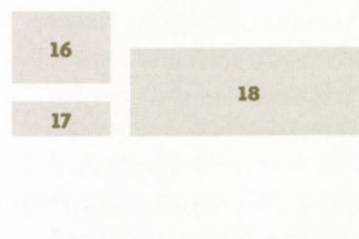
The project is actually nothing else than a long walkway, “a promenade” along the banks of the channel. A walkway, which runs up and down, following not simply the contours of the existing topography, but also that of the newly created landscape, composed of belvederes, pedestrian bridges and pontoons. The attention of the visitors will be attracted once to the wider landscape and scenery, at other times to the smallest elements of the nearby flora and fauna. The project will accompany the visitors all along the banks of the channel just like a ‘fleece of Ariadne’: once a ribbon on the ground, at other times as benches, bridges or information boards. Depending on the different sections, the thematic line will become continuous or dotted. The aim is to bring the visitors closer, at some point lift them up to the canopy, at others take them down to the water level.

A VEGETAL CHANNEL

The basic idea of the 200 km long park is to create identity in plant usage: each section will recall the spirit of the surrounding settlement, which will make the scenery of the channel even more variable (parkland, meadow, agricultural lot, hills, etc.) but contemporary plant usage will take part too. Each kilometre was invented as an echo to the upcoming kilometre, and will exist in the mirror of the temporality of events and the ever changing seasons.

RECONSTRUCTING THE VEGETAL HERITAGE

One of the most valuable elements of the channel is the sensible connection among the horizontality of the water surface, the linearity of the riverbank, the verticality and the rhythm of the trees. Therefore the Canal de Berry is not simply a linear channel,

16. kép/pict.:

Éjszakai séta a fluoreszkáló nádas mentén / A night walk along a fluorescent reed

17. kép/pict.:

Jéghegy (Gare d'eau de Charenton) / Iceberg (Gare d'eau de Charenton)

18. kép/pict.:

Növénykiültetési vázlat / Design sketch

sal szoros kapcsolatban álló ökoszisztémák bemutatását. A változó talajadottságok, valamint a használati- és időbeni viszonyok tükrében nem lehetséges, de nem is kívánatos a szabályos fasorok általános alkalmazása. A kialakítandó fejlődőképes növényi struktúra az egész csatorna vonalat felöleli majd, mindazonáltal lehetővé teszi az egyes szakaszok alkalmazkodását az esetenként megváltozó körülményekhez.

Attól a pillanattól kezdve, hogy a változatosság válik a növénytelepítések alapelvévé, a növénytelepítések koncepciója egyben tájépítészeti stratégiává válik. Végző soron a projekt által felállított 'szabályrendszerben' a növényi 'változó' határozza majd meg a tájképet, a fák változó ritmusa, ritmusa, sziluettje, mérete által. Ez a heterogén növényalkalmazás teszi majd lehetővé a különböző hangulatok árnyalását, a tájképi látványok keretbe foglalását. A meglévő növényzet átalakításakor a hangsúlyt a nagy fák megvédésére kell helyezni, mert végző soron ezek adják a táj igazi, a sétáló által érzékelhető léptéket (16–18. kép).

A projekt célja, hogy egy egész régió léptékében megváltoztassa a Canal de Berry mára elavult és jellegtelenné vált képét, imígyen átmentve az egykor számos embert összekapcsoló hely öröksé-

gét. A projekt határozott tájépítészeti gesztusa a helyet behálózó, meglévő hangulatokra és 'rezgésekre' épít. A cél, a hely történetét szem előtt tartva, kitágított keretek közé foglalni és új értelmezésbe helyezni a tájat. Csak ezen feltételek mellett válik majd lehetségessé a táj igazi és tartós megújulása, melynek köszönhetően a Canal de Berry, egy új történet kezdeteként, ismét bekapcsolódhat majd a tágabb térség vérkeringésébe. ☉

but an entity with width and space as well. People walking along the promenade are driven by the pattern of the tree canopy and the very special relation evolved with the sky.

The new planting has to be based on flexibility and modularity in order to reconstruct some parts of the channel in view of the development of the surrounding settlements. The dynamical plant strategy of the project, based on variety and discontinuity, allows introducing different but closely connected ecosystems. Taking the context of the ever changing state of land, usage and time, it is not possible, but not even desired, to use a general, strict tree line.

From the very moment, when variety becomes the main principle of planting, the floral strategy is going to become a landscape architectural strategy. After all, in the system of rules created through out the project, the floral variants will create the scenery by changing the rhythm, the type and the silhouette of the trees. This heterogenic vegetal vocabulary will allow a fine moderation of various ambiances and a distinct framing towards the surrounding landscape. While reconstructing the existing vegetal structure

we have to protect most of the big specimens, since these trees are particularly important in order to recreate the true scale of the landscape for the walkers.

The aim of the project is to change today's faded image of the Canal de Berry on the scale of the whole region, as well as to protect the local heritage of the once important connecting and integrating landscape element. The design is strictly based on the existing framework of the sometimes fragile local ambiances, spatial flows and resonances. Starting from the study of the local heritage and from the analysis of the collective memory, the project will change the view on the waterway by establishing a brand new context of landscape programs. This is the only way how the Canal de Berry can gain a proper and long scale renewal and integrate to the dynamics of a wider region, in order to start a new page in local history. ©

19

20.1

20.2

19. kép/pict.:
Extenzív kert a csatorna partján /
An extensive garden
along the channel

20. kép/pict.: A
csatornahíd mai, és
a tervezett felújítás
utáni látványa
(Tranchasse) /

Present appearance of
the channel bridge
and the planned new
landscape with the
bridge-garden
(Tranchasse)

ZÖLDTERÜLETEK MINŐSÉGÉRTÉKELÉSE BUDAPEST XIII. KERÜLETÉBEN

ANALYZING QUALITY OF URBAN GREENSPACE IN THE 13TH DISTRICT OF BUDAPEST

SZERZŐ/BY:
GÁBOR PÉTER

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

Egy település/településrész zöldterületeinek fenntartása és fejlesztése szempontjából elengedhetetlen a területek adottságainak illetve hiányosságainak ismerete és ennek alapján a fejlesztési prioritások kialakítása. A XIII. kerületi zöldfelületek fenntartásáért felelős Környezetgazdálkodási NKft ez év nyarán a zöldterületek mennyiségi számbavételezése mellett egy minőségi állapotfelmérést és összehasonlítást is végzett, mely során a zöldterületek komplex – településszerkezeti, esztétikai, rekreációs, ökológia, társadalmi – értékelésére került sor. A felmérés a Greenspace Scotland zöldterület minőségi vizsgálati módszerének a XIII. kerületi adottságokhoz való adaptálásával történt. A módszer alkalmazható zöldterületi audit készítéséhez, a zöldterületek tipizálására, minőségi szttenderdek kialakítására és a fejlesztés kívánatos irányainak meghatározására. A készítők szándéka szerint a módszer ezen felül a lakóterületi zöldterületek komplex szerepköréről folytatandó társadalmi közbeszéd elindításának, a tervezésben való társadalmi részvétel ösztönzésének is eszköze lehet.

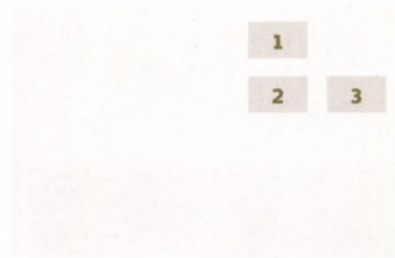
A XIII. kerületi Környezetgazdálkodási Nonprofit Kft a Főkert Parkfenntartó Kft és a Zöldfa Stúdió Kft a Budapesti Corvinus

Egyetem Tájépítészeti Karának hallgatóival közösen 2009. június-augusztus folyamán felmérést készített a kerületi zöldterületek¹ állapotáról. A felmérésre első sorban a vagyonleltár frissítése (növényzet, parkberendezési tárgyak számbavételére), és parkhasználói elégedettség felmérés céljából került sor. Ezzel párhuzamosan azonban a jelentősebb zöldterületek² esetében egy újszerű, öt szempontú minőség elemzés is készült. A települési zöldfelületek, és a rekreációs célú, közhasználatú zöldterületek települési szerepköre komplex. A lakóterület környezeti és ökológiai állapotának javításán túl társadalmi, gazdasági, esztétikai és város szerkezeti szerepkörük is jelentős. (Szilágyi 2009: 223–224, Pro Verde! 2006: 26) A zöldterületek mennyiségi és minőségi leltára nem képes ennek a komplex szerepkörnek a minősítésére, egy adott terület adottságait, értékeit és fejlesztésének elvárható irányainak teljeskörű feltárására. Felmérésünk során a Greenspace Scotland civil szervezet zöldterület értékelési módszerét (Greenspace Scotland 2008: 34–41) adaptáltuk a XIII. kerület viszonyaihoz. A módszer alkalmas a szabadidős, rekreációs célú közterületek komplex, esztétikai, társadalmi, környezeti szempontú értékelésére, a fejlesztés elvárható irányainak kijelölésére, és egyúttal a

1. A „zöldterület” alapvetően településrendezési fogalom, mely az OTÉK 27.§ szerinti beépítésre nem szánt területeket jelöli (közterületek, közparkok). Azonban az önkormányzati zöldterület vagyion (az önkormányzati ingatlannyilvántartásban „Z” lapokon nyilvántartott területek) ezzel nem megegyező kategória. Legjellemzőbb eltérés a XIII. kerület esetében a lakótelepi területen lévő „Z” lappal rendelkező rekreációs célú zöldfelületek. Ezek a településszerkezeti terv illetve a KVSZ övezeti területek szerint beépítésre szánt területbe tartozó területek. Az önkormányzati ingatlannyilvántartás azonban mégis mint forgalomképtelen zöldvagyon, rekreációs zöldterületet tartja nyilván őket. A továbbiakban a „zöldterület” kifejezés alatt a „Z” lappal rendelkező, jellemzően rekreációs hasznosítású területeket értjük.

2. Az itt szereplő értékelés csak a XIII. kerület néhány karakteres zöldterületére vonatkozik, az eredmények nem feltétlenül igazak a kerület zöldterületeinek összességére. Az értékelés során mind a kerületi önkormányzat, mind a fővárosi önkormányzat által kezelt zöldterületeket vizsgáltuk.

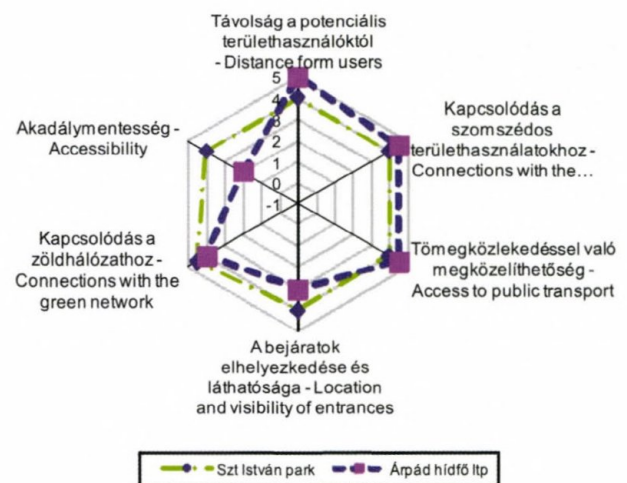

1. kép/pict.: Szt. István park fassorral szegélyezett bejárata / The alley leading to the entrance of St. István park

2. kép/pict.: Árpád hídfő lakótelep zöldterületének bejárata / The entrance of green spaces at Árpád bridgehead housing estate

3. ábra/diagram: Megközelítést értékelő sugárdiagram / Spider diagrams on accessibility

In order to define the priorities of how to improve a settlement's or district's green areas, and recreational open spaces it is necessary to be familiar with their condition. The 13th district's Environmental Management Nonprofit Ltd introduced a new method of measuring the quality of urban greenspace during the summer of 2009. The method - which is based on the guide on "greenspace quality" by Greenspace Scotland - can be used in measuring the complex (structural, aesthetic, recreational, ecological, and social) functions of urban parks and also other recreational open spaces. It can be also used for greenspace audit, to define greenspace quality standards, and also to indicate the required directions of open space development. It is also the intention of the researchers to use the method to promote discussion in the wide society about the complex roles of green areas and to increase citizen participation in greenspace planning.

Between June and August 2009 the 13th District's Environmental Management Nonprofit Ltd, the Főkert Landscape Contractor Ltd and the Greentree Studio Ltd in cooperation with the students of the Budapest Corvinus University Faculty of Landscape Architecture made a survey of the conditions of greenspaces¹ in the 13th district of Budapest. The primary aims of the survey were to update the quantity cadastre of greenspaces² (measuring the area of different types of vegetation and the number of park equipments), and also to create an opinion poll with the users. In parallel with these we also introduced a method of quality analysis of greenspaces. The urban green areas have a complex role in the settlements. They are not only important in improving the environmental and ecological conditions of a given area, but they also have social, economic, aesthetic and urban structural roles. (Szilágyi 2009: 223-224, Pro Verde! 2006: 26) The quantity analysis of greenspaces on its own can not describe and measure

1. The "greenspace" in Hungarian terminology is a regulation category for public parks and gardens. However there is a difference between the development regulation of greenspaces determined by the Construction Act, and the cadastre of greenspaces, determined by the Municipality Act. This difference in the terminology of greenspace causes some confusion and contradiction. In the article we use the expression greenspace according to its description by the Municipality Act.
2. The following valuation is done by the analyses of some typical greenspaces of the 13th district, but not by analysing all of the district's greenspaces. Hence the conclusions drawn may not be true for the whole greenspace network. We analysed greenspaces owned by the district, and also those owned by the city municipality.

közterületek minőségi auditjának (minőségvizsgálatának) is eszköze lehet.

A felmérés során az alábbi témaköröket vizsgáltuk:

1. Megközelíthetőség, elhelyezkedés
2. Arculat, vonzóság
3. Rekreációs funkciók és szolgáltatások
4. Ökológia és fenntarthatóság
5. Közösségi használat

1. MEGKÖZELÍTHETŐSÉG, ELHELYEZKEDÉS

A zöldterületeket elsőként település-szerkezeti adottságuk és megközelíthetőségük szempontjából vizsgáltuk. Ennek során értékelendő szempontok voltak, hogy az adott terület milyen távol helyezkedik el a potenciális használóktól, milyen úthálózattal kapcsolódik a szomszédos településrészekhez, mennyire megközelíthető tömegközlekedéssel. Értékeljük továbbá a zöldterület bejáratának elhelyezését és kialakítását, a terület kapcsolódását a zöldhálózathoz³, valamint a területen belüli akadálymentességet is.

Az egyes témakörök értékelésének eredményét egy több tengelyű sugár diagramon ábrázoltuk. Az egyes szempontokat 1-től 5-ig terjedő skálán értékeltük a melléklet kritériumtáblázata szerint. A grafikon jól szemlélteti a zöldterületek közötti különbségeket.

2. ARCULAT, VONZÓSÁG

A következő értékelési szempont a terület arculatának, megjelenésének értékelése volt, mely az épített és természeti elemek minőségét vette számba. Ennek során a harmonikus tájépítészeti kialakítás, a növényzet, a burkolatok, a kerítés és a vízfelületek minősége, a terület tisztasága, valamint az arculatról kialakuló összbemutás voltak az értékelés szempontjai.

3. REKREÁCIÓS FUNKCIÓK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

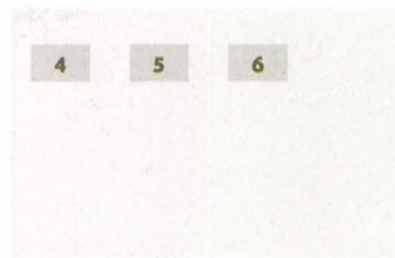
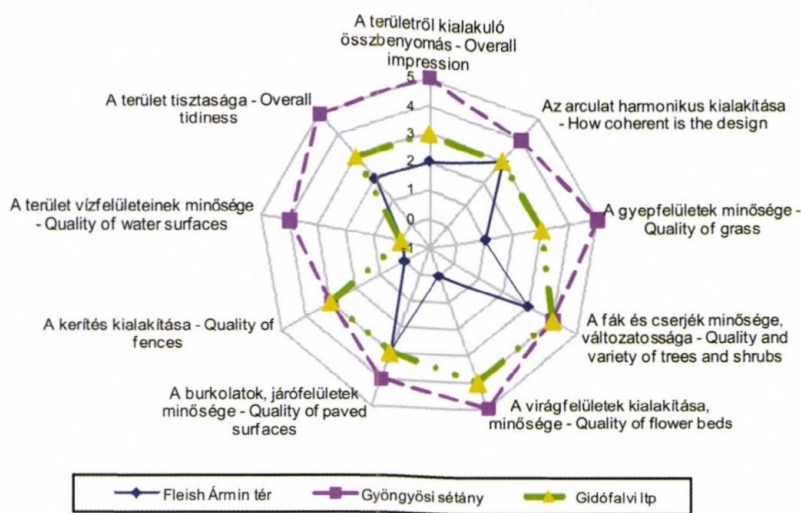
A szabadidős szolgáltatások értékelése során a zöldterület által kínált rekreációs és szabadidős szolgáltatások színvonalát vizsgáltuk. Ennek során értékeltük a játszó-, sport- és pihenőterek színvonalát, valamint azt, hogy milyen ezeknek a szolgáltatásoknak az egymáshoz való viszonya, mennyire illeszkednek a használók igényeihez. Értékelési szempont volt, hogy az adott terület hány korosztály számára nyújt rekreációs szolgáltatást, illetve, hogy a terület használata mennyire rugalmas, mennyire képes befogadni időszakos rendezvényeket.

4. ÖKOLÓGIA ÉS FENNTARTHATÓSÁG

A témakör kapcsán a zöldterületek ökológiai értékét, a biodiverzitás növelésében illetve a zöldfolyosó-hálózatban

3. Zöldhálózat: korlátozások nélkül, vagy részbeni korlátozással mindenki számára hozzáférhető, meghatározó növénystruktúrával rendelkező terek rendszere, (Almási 2007: 15)

4. kép/pict.:
Gyöngyösi sétány
reprezentatív
virágfelületei / Flower
beds at Gyöngyösi
promenade

5. kép/pict.:
Összefirkált
metróépítmény a
Fleish Ármin téren /
Building with graffiti
on it at Fleish Ármin
square

6. ábra/diagram:
Arculat értékelő
sugárdiagram / Spider
diagram on image

this complex role of public spaces. Quality analysis is required to determine the multiple values and the most desirable ways of development of urban greenspaces. In our study we utilized the “greenspace quality” survey method of Greenspace Scotland (Greenspace Scotland 2008: 34-41) and adopted it to the local conditions. The method proved to be useful in the complex (aesthetic, social, environmental) analysis of greenspaces and in prescribing the best possible direction of their improvement. The method can also be used for creating a quality audit of urban greenspaces.

In the survey we have examined five quality aspects +of the greenspaces:

1. Accessibility and location
2. Image and attractiveness
3. Recreational functions
4. Ecology and sustainability
5. Community use

1ST QUALITY ASPECT: ACCESSIBILITY AND LOCATION

In the first place we have analysed greenspaces by their location within the urban structure and accessibility. The distance from potential users, the road connections, accessibility by public transport were all assessment criteria. We have also assessed the location and design of the entrances, the connection with the green network³ and accessibility for the disabled.

The detailed description of valuation criteria is presented on the attached evaluation tables. The findings of the assessment were presented on a spider diagram, which proved to be useful in the visualisation of quality aspects.

2ND QUALITY ASPECT: IMAGE AND ATTRACTIVENESS

The issues analysed as the second step have been the aspects of image and attractiveness which summarised the condition of built and natural elements of the greenspaces. When analysing this quality aspect we have focused on the coherent landscape design, condition of plants and built structures and the tidiness of the location.

3RD QUALITY ASPECT: RECREATIONAL FUNCTIONS

When evaluating the recreational functions of greenspaces we analysed the quality of sport- and playgrounds, and of the quiet resting areas. We also evaluated how well balanced these functions are and how well they fit the demand of the users. Other valuation criteria were the number of age groups being provided with recreational facilities, and also the flexibility of uses within the location, whether it was suitable for providing location for temporary events.

3. Green network: network of spaces with significant presence of vegetation which are fully or partly opened for public use (Almási 2007: 15)

betöltött szerepét értékeltük, valamint azt, hogy a rekreációs funkciók és az ökológiai funkciók mennyire vannak egyensúlyban, mennyire zavarhatják esetlegesen egymást. Ugyancsak értékelési szempont volt a területen történő anyag és energiagazdálkodás fenntarthatósága. Vizsgáltuk, hogy a természeti erőforrásokkal mennyire gazdálkodnak fenntartható módon (komposztálás, szelektív hulladékgyűjtés, vízvisszatartás), illetve, hogy hasznosítanak-e valamilyen formában megújuló energiaforrásokat.

5. KÖZÖSSÉGI HASZNÁLAT

Míg az eddigi témakörök a területek építészeti és ökológiai adottságainak a vizsgálatával foglalkoznak, az ötödik témakör az épített környezet és a társadalom viszonyát értékeli. Ez a témakör némi átfedést mutat az arculat és a rekreációs szolgáltatások témakörökkel, azonban itt a parkhasználók és zöldterület kapcsolatát értékeltük. Azt vizsgáltuk, hogy mennyire szorosan kötődnek a területet használók a zöldterülethez, vannak-e nyomai vandalizmusnak, területhasználoi szegregációnak. Áttekintettük, hogy van-e megfigyelhető kapcsolat a zöldterület használat és szomszédos területhasználatok között. Vizsgáltuk továbbá a területen megvalósuló közösségi rendezvények számát, a közösség részvételét a terület kialakításában és fenntartásában, illetve a terület barátságosságáról kialakuló összbenyomást.

ÖSSZEFOGLALÓ ÉRTÉKELES

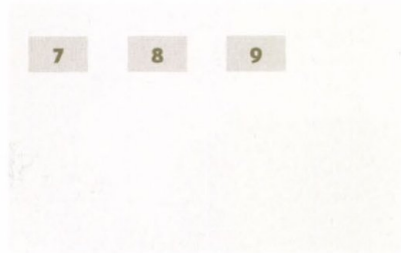
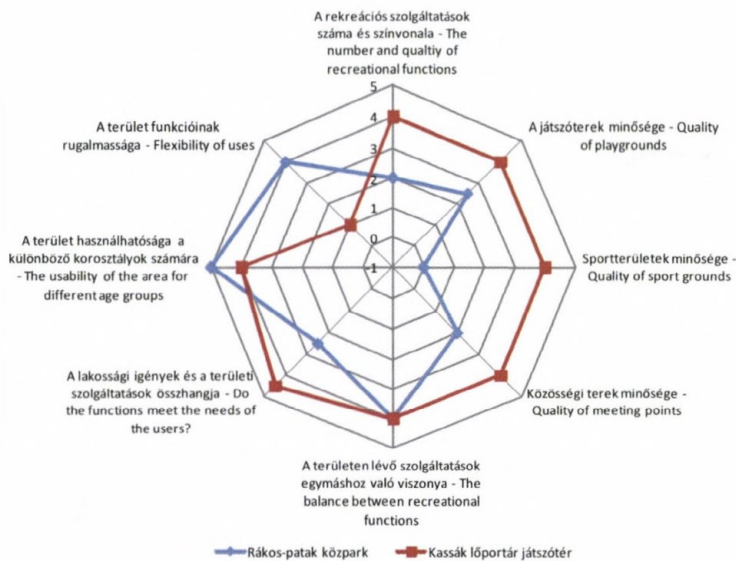
A zöldterületekről a vizsgált öt szempontot összegző értékelést is készítettünk. A 16. ábrán szereplő összefoglaló grafikon azt mutatja, hogyan használható az értékelési módszer egy zöldterület jelenlegi karakterének meghatározására és a fejlesztési irányok megfogalmazására.

ZÖLDTERÜLET MINŐSÉGÉRTÉKELESI MÓDSZEREK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

A bemutatott felmérés során az a Greenspace Scotland „zöldterület minőség” [greenspace quality] módszerének az átalakítása több szempontból is szükséges volt. Az eredeti útmutatóban az értékelési szempontok és a kritériumok esetenként keveredtek, illetve a kritériumok nem voltak kellő részletességgel definiálva. Ezen felül a dokumentum hivatkozott olyan, az Egyesült Királyságban érvényes előírásokra, melyek Magyarországon nem relevánsak.⁴ Zöldterületi felmérés lévén a növényzetre vonatkozó értékelést nagyobb részletességgel (gyep, fák/cserjék, virágfelületek), valamint a vízfelületekre is kiterjedően végeztük el. A rekreációs szolgáltatások esetében külön értékeltük a játszó- és sportterületeket. Az ökológiai szempontokat – mivel elsősorban rekreációs szempontú és nem természetvédelmi célú értékelést végeztünk – egyszerűsítettük. A közbiztonságra vonatkozó témakört nem tartottuk szükségesnek olyan részletességgel tagolni,

⁴ DDA Disability Discrimination Act, SUDS Sustainable Drainage Systems

7. kép/pict.: Felújításra szoruló játszótéri terület a Rákos-patak mentén / Playground needing renewal along the Rákos stream

8. kép/pict.: Új építésű játszótér a Kassák-Lőportár utcák mellett / Newly built playground at the Kassák and Lőportár streets

9. ábra/diagram: Rekreációs funkciókat értékelő sugárdiagram / Spider diagram on Recreational functions

4TH QUALITY ASPECT: ECOLOGY AND SUSTAINABILITY

In this chapter we have evaluated the ecological values of greenspaces, their role in increasing biodiversity and their function in the green corridor structure of the district. We have evaluated the balance between the ecological and recreational functions of the areas. The sustainable use of natural resources (composting, selective waste collection, rain water storage) and the use of renewable energy was another evaluation criteria.

5TH QUALITY ASPECT: COMMUNITY USE

While the quality aspects so far concentrated on the architectural and ecological conditions of the area, the last criteria focuses on the relation between the built and the social environment. There is some overlapping between the issues of image, recreational functions and the present one. However in this chapter the emphasis was on the users of the greenspaces. We have examined how significant the area was for its users, whether there were signs of vandalism, or segregation between the users. The number of community events, the participation of users in the design and maintenance of the area, and the friendly and welcoming attitude of the area were also evaluated.

SUMMARY OF THE QUALITY ASPECTS

Finally we have also created a summarizing spider diagram on the five quality aspects. The spider diagram presents how the method can be used to describe the present character of a greenspace and how it can help in prescribing its developmental needs.

COMPARING GREENSPACE QUALITY VALUATION METHODS

The survey was based on the Greenspace Scotland: greenspace quality guide, however we found some alterations necessary. The assessment criteria in the original guide occasionally present values, which we found unhelpful and so we made the criteria neutral. In order to reduce the subjectivity of the evaluation we have made the classification criteria more detailed. We excluded some valuation issues which were only relevant in the regulation system of the UK.⁴ Some additional criteria were added due to the greater emphasis on landscape design (including the valuation lawn, shrub, trees and flower beds), while others aspects – such as ecological valuation and safety – were simplified.⁵

The Placemaking public participation method of Greenspace Scotland and Project for Public Spaces also has a greenspace quality assessment method. (PPS 2005:16–19) This valuation method

⁴ DDA Disability Discrimination Act, SUDS Sustainable Drainage Systems

⁵ Greenspace Scotland in its handbook indicates that the quality criteria set is only a suggestion, which can be modified according to the local conditions and needs. Agreeing with this suggestion we have done so.

mint az eredeti dokumentum tette (biztonságosság, közösségi felügyelet, világítás). Illetve az egyes témaköröknél egy összefoglaló értékelési szempontot is szükségesnek tartottunk megjeleníteni.⁵

A Greenspace Scotland és a Projekt for Public Spaces szervezetek „helyteremtő” [placemaking], társadalmi részvételre alapozott közterületfejlesztési módszertanának (PPS 2005:16–19) ugyancsak van egy zöldterület-értékelő eleme. Ez a értékelés a jelen tanulmányban lévőhöz hasonló szempontokat vizsgál, azonban jelentősen egyszerűsített formában.⁶ A kutatásban használt módszer a helyteremtés módszertanánál részletesebb, és az értékelési szempontrendszer is pontosabban definiált. Ennek indoka kettős. Egyrészt a minőségértékelés módszertanával szeretnénk volna olyan felmérési metodikát kidolgozni, mely a településen/településrészen belüli zöldterületeket egymással összehasonlítható módon és részletesen értékeli. Másrészt a nagyközönség számára is bemutatásra tervezett értékelés révén célunk a lakosság figyelmének felhívása a zöldterületek funkcióinak összetettségére és jelentőségére a helyi közösség életében. Tehát a részletes értékelés másodlagos célja a lakosság környezeti szemléletének formálása volt.

A MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA

Az értékelés során felállított kritériumrendszer természetesen tartalmazza

azt az értékrendszert, mely alapján – a készítőik szerint – egy városi zöldterület minőségét meg lehet ítélni. Mivel az értékelés nem mennyiségi, hanem minőségi alapon történik, az eredmények nem mentesek az értékelők szubjektivitásától. Ezt a szubjektivitást a minősítő táblázat kritérium-rendszere igyekszik csökkenteni, a módszert az értékelő személyétől függetleníteni és széles körben alkalmazhatóvá tenni.

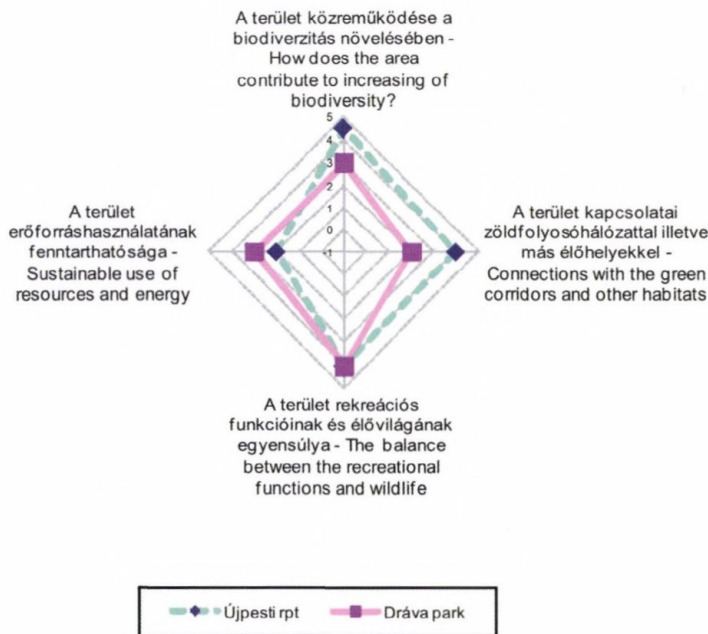
Az értékelés alapvető célja a zöldterületek minőségi felmérése és a fejlesztés irányainak meghatározása volt. Ez azonban nem történhet mechanikusan, hiszen egyes témakörök egymással ellentmondó értékeket is megfogalmaznak. Viszonylag kis kiterjedésű zöldterület esetén ugyanis a rekreációs funkciók erősítése a terület ökológiai értékét csökkentheti. De ellentmondó szempontok találhatóak egy-egy témakörön belül is. Egy közparkon belül a játszótéri, illetve sportolási szolgáltatások növelése a passzív pihenés tereinek rovására történhet, vagy a terület használatának rugalmasságát csökkentheti.

A Greenspace Scotland az értékelési módszert zöldterületi sztenderd meghatározásához is ajánlja. Vagyis javasolja az egyes szempontok alapján kapott értékek összeadásával egy minimálisan elvárható zöldterületi minőségi értékhatár meghatározását. Véleményünk szerint az ajánlás valóban hasznos módszere lehet egy település (településrész)

5. A Greenspace Scotland útmutatójában jelzi, hogy a kritériumtáblázatot csak útmutatónak tekinti. Különböző önkormányzatok esetében az értékelési szempontok eltérőek lehetnek, és az értékelést ezekhez szükséges igazítani. Ezzel a javaslattal a jelen kutatás végzői egyetértenek, és éltek is vele.

6. <http://www.greenspacescotland.org.uk/default.asp?page=280>

10

11

12

10. kép/pict.:

Alulhasznosított zöldterület az Újpesti rakpart mellett / Extensive greenspace at Újpest embankment

11. kép/pict.:

Intenzív hasznosított zöldterület az Újpesti rakpart mellett / Popular greenspace with average ecological values at Dráva park

12. ábra/diagram:

Ökológiai és fenntarthatósági adottságokat értékelő sugárdiagram / Spider diagram on Ecology and Sustainability

analyses similar aspects of the public spaces as the present survey, however in a much more simplified way.⁶ The method presented in this paper is more detailed than the method of the Place-making for two reasons. Our intention was to create a quality assessment model which is more detailed and therefore it makes the different greenspaces more comparable with each other. By presenting the findings of the survey to the residents we also intended to draw their attention on the complex and significant role of greenspaces in their life. And so the other reason of the detailed survey is improving the resident's environmental awareness.

WHAT CAN THE METHOD BE USED FOR?

The valuation criteria structure of the survey obviously contains those values a greenspace should possess according to the writer. Since the valuation is qualitative it is not free from the assessor's subjectivity. We tried to reduce the differences caused by the subjectivity of people involved in the assessment by creating a very detailed assessment guide table. This table should contribute to making the valuation less biased by the individuals involved, and make the method's findings more comparable.

The focus of the valuation was to describe the quality of greenspaces and

to prescribe the most desirable directions of their improvement. But this can not be done in a mechanic way, since the different criteria issues include values which occasionally interfere with each other. In case of smaller size greenspaces the enhancement of recreational function can lead to a loss in the ecological value of the location. And there are contradicting development aims even within one quality aspect. The improvement of playground or sport facilities can cause the reduction of areas suitable for quiet recreation, or it can reduce the flexibility of temporary uses at the site.

Greenspace Scotland suggests that the method can be useful in creating greenspace quality standards. By adding the values of the assessment together it is possible to set a value which can be expected to be met by all greenspaces. In our opinion creating a quality standard can be useful in comparing the different greenspaces if two conditions are met. The first is that instead of adding the values of the assessment together we recommend calculating their average. It would help to exclude the issues which are not relevant at the given greenspace from the valuation. If for instance there is no sport area at the location, then the value of recreational functions should be calculated as the average of not eight but only seven assessment criteria. In our opinion it is not necessary that all greenspaces have all the facilities mentioned in the assessment (water

6. <http://www.greenspacescotland.org.uk/default.asp?page=280>

zöldterületeinek minőségi értékelésének, két megköttéssel. Egyrészt az értékelési szempontok összeadása helyett mi az egyes témakörökön belüli szempontok összegének átlagát ajánljuk számításba venni. Vagyis az értékelésből javasoljuk kivonni azokat a szempontokat, melyek egy adott zöldterület esetében nem értelmezhetőek. Ha például egy adott területen nincs sportterület, akkor a rekreációs funkciók témakör értékelése során eggyel kevesebb szempontot kell átlagolni. Megítélésünk szerint nem feltétlenül szükséges ugyanis, hogy az arculat vagy a rekreációs funkciók témakör minden egyes eleme (vízfelület, virágfelület, kerítés, játszótér, sportpálya stb.) minden zöldterület esetében megjelenjen. A másik megköttés, hogy a különböző jellegű zöldterületek esetében különböző sztenderdeket célszerű meghatározni, nem csak az elvárt összpontszám, de az egyes témakörök súlyának a tekintetében is. Nyilvánvalóan más minőségi követelménynek és más szerepkörnek kell megfelelnie egy reprezentatív közparknak, egy lakótelepi zöldterületnek, vagy a zöldfolyosó hálózat egy elemének. A XIII. kerület esetében öt zöldterülettípust különböztettünk meg. Az egyes típusok sztenderdjének megállapításánál kiindulásként az adott típusú zöldterületek átlagértékeit javasoljuk használni.

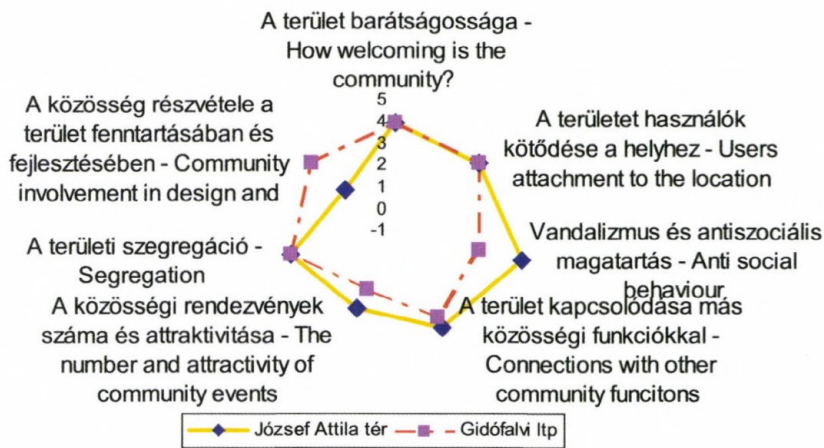
A fenti megköttésekkel a módszer jól alkalmazható a zöldterületek minőségi értékeléséhez, az azonos típusú

zöldterületek összehasonlításához, a beavatkozási, fejlesztési, felújítási sorrend meghatározásához, hiszen a módszer segítségével egyes zöldterülettípusokon belül meghatározhatóak azok a helyszínek, melyek állapota elmarad a települési/településrészi átlagtól. A módszer alkalmas nem zöldterületi besorolású rekreációs célú szabadterek (sétálóutcák, városi terek, zöldsétányok, parkerdők stb.) minőségértékelésére is.

Hangsúlyozzuk, hogy a módszer nem alkalmazható mechanikusan. Szükség lehet egy település (településrész) esetében további területi kategóriák meghatározására. A XIII. kerület esetében pl. indokolt lehet a nagy intenzitású (10 szintes) és az alacsony intenzitású (4 szintes) lakótelepek esetében eltérő sztenderdek megállapítására. Ez a területek eltérő fizikai adottságai, illetve az eltérő korösszetételű, és ebből fakadóan eltérő közterülethasználati igényű lakónépesség miatt is szükséges lehet. Ezen felül elképzelhető, hogy az érintettek szükségesnek találják (pl. egy települési zöldhálózati stratégiai mentén) a beavatkozásokat egy adott zöldterülettípusra vagy területrészeire koncentrálni. A XIII. kerületnél maradván elképzelhető, hogy a kerület zöldfolyosó-hálózatának (Duna és Rákospatak menti területek) vagy a gyalogos/kerékpáros közlekedésre feltárt közterület (zöldsétány⁷) hálózatának fejlesztése elsőbbséget élvez. Ebben az esetben a fejlesztéseknek – ezekre

7. Zöldsétány (=zöldút, =greenway): intenzíven kialakított (több szintes) zöldfelületekkel kísért gyalogos, kerékpáros közlekedésre alkalmas közterületek (AngyalZÖLD 2008: 10)

13. kép/pict.:

Időszakos funkciókat befogadó reprezentatív József Attila tér / József Attila square which occasionally hosts community events

14. kép/pict.:

Részben társadalmi részvétellel fenntartott Gidófalvy lakótelepi terület / Greenspace at the Gidófalvy housing estate maintained by the residents

15. ábra/diagram:

Közösségi használatot bemutató sugárdiagram / Spider diagram on Community use

surfaces, flower beds, fences, playgrounds etc.) Our other condition is that in the case of greenspaces with significant difference in character, different standards should be set. It is obvious that a representative public park, a greenspace in the green corridor, or a housing estate greenspace should not meet the same standards. As a starting point we recommend using the average values of the different greenspace types.

If the two conditions given above are met, the method can prove to be helpful in quality assessment of greenspaces, comparing greenspaces of similar character. It can unveil which greenspace's quality is below the average and where intervention is the most necessary. We found that the method can be used for the evaluation of not only greenspaces but also other recreational open spaces (such as pedestrian promenades, urban squares, public woodlands etc.).

It is important to emphasize, that the method should not be used in a mechanic way. It might become necessary to introduce further, more precisely differentiated green area types (e.g. to differentiate the high and low density housing estate areas). It also possible, that the stakeholders decide (for instance according to a green network development strategy) to focus interventions on one particular green area type (e.g. green corridors) to significantly increase their quality. In the case of the

13th district it is possible that the development of the green corridor network of the district (areas along the Danube and the Rákos stream) or the improvement of the pedestrian/cyclist network (greenways⁷) may become a priority. If this would be the case, greenspace developments might be focused on these locations, and by raising the quality standards a new, significantly improved environmental quality could be created.

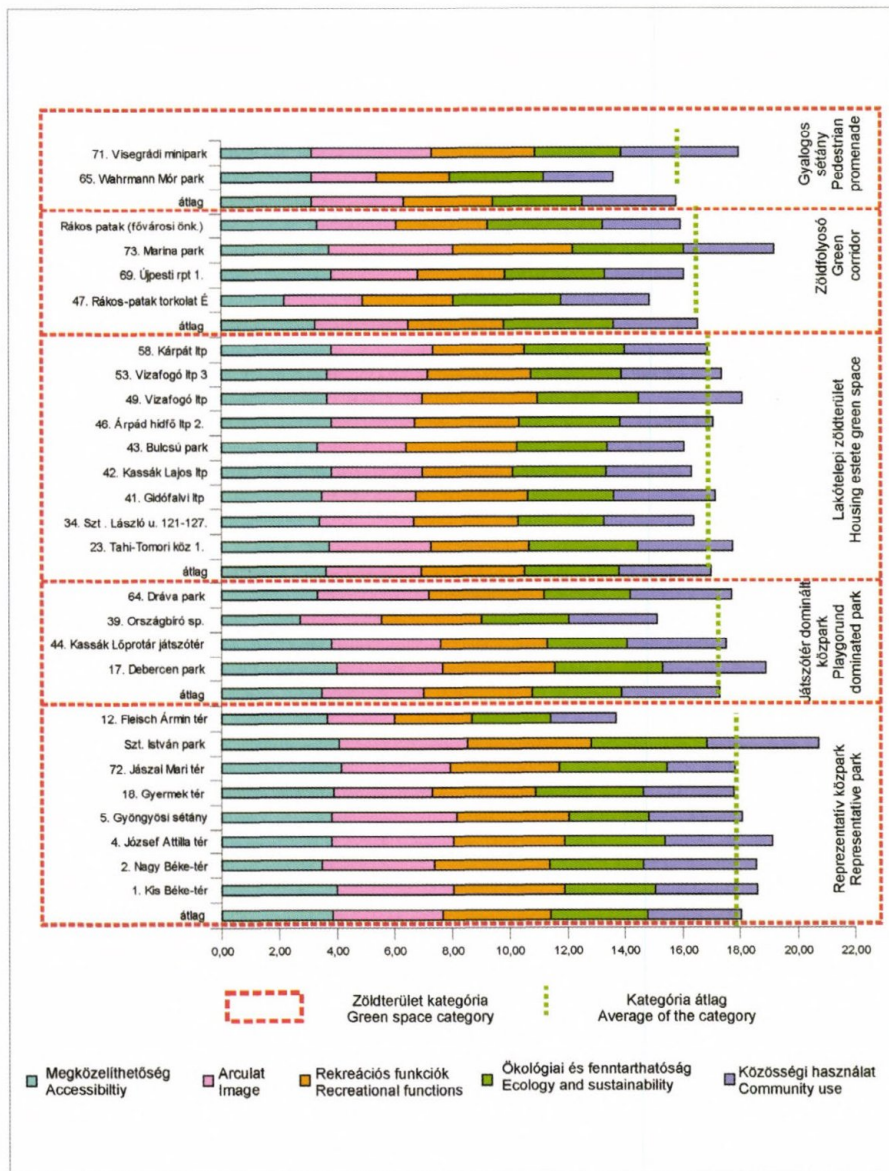
However these priorities and decisions cannot be made behind designers' desks. And this is the point when we arrive to a next possible utilization of the method. We are convinced, that the evaluation, if presented to the general public, can raise the residents, awareness on the significant and multiple (aesthetic, recreational, ecological and social) benefits of greenspaces. The presentation of the valuation can initiate a structured discussion between the stakeholders, and promote local participation in urban greenspaces planning.

ACKNOWLEDGEMENT

The survey was initiated and coordinated by the 13th District's Environmental Management Nonprofit Ltd and the Főkert Landscape Contractor Ltd. The method which was the base of this survey was introduced to me at the Great Places Great Cites 09 conference organised by Greenspace

7. Greenway: pedestrian or cycling route open for the public, with intensive (multi level) plantation alongside (AngyalZÖLD [AngelGREEN] 2008: 10)

a zöldterület típusokra koncentrálna, a meglévő sztenderdet (átlagot) jelentősen megemelve -, egy új környezeti minőség megteremtése lehet a célja.

A zöldterületi sztenderdeket, illetve a fejlesztési hangsúlyokat meghatározó döntések azonban nem szülehetnek meg tervezőasztal mögött. És itt érkezünk el a módszer alkalmazásának következő lehetőségéhez. Az értékelési módszer alkalmas lehet arra, hogy a lakosság számára bemutassa a lakóhelyi zöldterületek és egyéb rekreációs célú közterületek komplex (városszerkezeti, esztétikai, rekreációs, ökológiai, társadalmi) értékét. Az értékelés bemutatása egyúttal alkalmat teremthet a zöldterületek állapotáról, funkcióiról, fejlesztési lehetőségeiről szóló strukturált társadalmi párbeszédre, a lakosság bevonására a zöldterületek minőség értékelésébe, a kívánt fejlesztések meghatározásába.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A kutatás a XIII. kerületi Környezetgazdálkodási Nkft koordinálásában a Főkert Parkfenntartó Kft megbízásából készült.

A kutatás alapjául szolgáló módszertannal a Greenspace Scotland által szervezett Great Places, Great Cities og konferencián ismerkedtem meg. A konferencián való részvételemet a Magyar Urbanisztikai Társaság szponzorálta.

A kutatásban a BCE Tájépítészeti Kar tájépítésmérnök (MSc), valamint tájrendező és kertépítő mérnök (BSc) szakok nyári gyakorlaton lévő hallgatói működtek közre: Barna Katalin, Dénes Katalin, Kecskés Dóra, Novák Judit, Rauscher Éva, Veisz Adrienn.

Segítségüket ezúton ismételtelen köszönöm.

Felhasznált irodalom / References

AngyalZÖLD 2008: a XIII. kerületi önkormányzat zöldfelület fejlesztési stratégiája és zöldhálózat fejlesztési programterve, XIII. Kerületi Környezetgazdálkodási KNKft, Zöldfácska Kft 2008.

Almási Balázs 2007: A zöldhálózat tervezés metodikai fejlesztése Budapest peremterületének példáján, PhD dolgozat

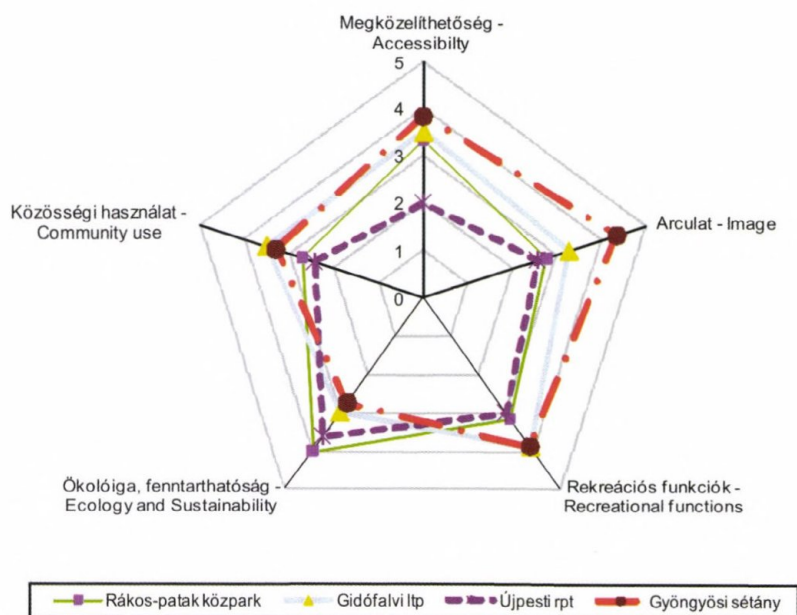
Greenspace Scotland 2008.: Greenspace Quality: a guide to assessment, planning and strategic development, Greenspace Scotland, Glasgow & Clyde Valley Green Network Partnership 2008.

M Szilágyi Kinga (2009): Zöldfelületi rendszer a városfejlesztés és várostervezés kontextusában. In: Fatsar Kristóf (szerk): MM XC Tanulmányok és esszék a 90 éves Mőcsényi Mihály tiszteletére. BCE Tájépítészeti Kar, Budapest. 217-227 o.

Project for Public Spaces 2005: How to Turn a Place Around: A Handbook for Creating Successful Public Spaces, New York

Pro Verde! 2006: Budapest zöldfelületi rendszerének fejlesztési koncepciója és programja (egyeztetési dokumentáció), Stúdió Metropolitana

Zöldterületek minőség / Quality analysis of green spaces Zöldfa Stúdió Kft./Greentree Studio Ltd	Zöldterület minőség / Greenpace quality Greenpace Scotland	Helyteremtés/ Placemaking Greenpace Scotland, Project for Public Spaces	
Vizsgált témakörök és témakörönkénti szempontok száma / Criteria assessed and number of issues examined in each criteria			
Megközelíthetőség / Accessibility	Megközelíthető és jó kapcsolatokkal rendelkező / Accessible and well connected	Kényelem és arculat / Comfort and image	4
Arculat, vonzóság / Image and attractivity	Vonzó és kellemes helyek / Attractive and appealing places	Megközelíthetőség és kapcsolatok / Access and linkage	4
Rekreációs funkciók / Recreational functions	Aktív, egészséget és jólétet támogató / Active, supporting health and well being	Használat és tevékenységek / Uses and activities	4
Ökológiai és fenntarthatóság / Ecology and sustainability	Biodiverzitás, ökológiai hálózatokat támogató / Biodiverse, supporting ecological networks	Társadalmi szerep / Sociability	4
Közösségi használat / Community use	A közösség által támogatott / Community supported		9
Összesen / Sum	34	Összesen / Sum	38
		Összesen / Sum	12

Témakör / Quality aspect	Reprezentatív közparkok / Representative urban park	Játszóterei közterületek / Playgrounds	Lakótelepi területek / Housing estate areas	Zöldfolyosók / Green corridors	Gyalogos közterületek / Pedestrian promenades
Megközelíthetőség / Accessibility	3,88	3,48	3,65	3,27	3,17
Arculat / Image	3,80	3,53	3,27	3,20	3,17
Rekreációs funkciók / Recreational functions	3,73	3,76	3,59	3,35	3,08
Biodiverzitás / Biodiversity	3,36	3,13	3,31	3,78	3,13
Közösségi használat / Community use	3,27	3,39	3,17	2,91	3,25
Összesen / Sum	18,04	17,29	16,98	16,51	15,79

Scotland. My participation at the conference was sponsored by the Hungarian Society for Urban Planning. In the elaboration of the survey the Landscape Architect BSc and MSc students of the Budapest Corvinus University Faculty of Landscape assisting me were: Katalin Barna,

Katalin Dénes, Dóra Kecskés, Judit Novák, Éva Rauscher, Adrienn Veisz

I would like to thank all of them for their contribution.

16. ábra/diagram: Zöldterület összesítő sugárdiagram / Greenspace summarizing spider diagram

17. ábra/diagram: A XIII kerület zöldterületeinek minőségértékelése, a területek tipizálása, szttenderdek (átlagok) előzetes meghatározása / Quality assessment of the greenpaces in the 13th district, greenspace categories and quality standards (averages)

18. táblázat/table: az értékelési szempontok száma a XIII. kerületi felmérésben, a Greenspace Scotland útmutatójában és a GS&PPS helyteremtés módszertanában / The number of assessed criteria in the 13th district survey, in the greenspace quality guide of Greenspace Scotland, and in the placemaking guide of GS&PPS

19. táblázat/table: A vizsgálat XIII. kerületi zöldterületek típusonkénti és témakörönkénti átlagértékei / Quality analysis of greenpaces in the 13th district, creating greenspace categories and setting quality standards by using the average values

1. témakör: Megközelíthetőség

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2	
11	Távolság a potenciális területhasználóktól	A terület a használók közvetlen közelében található, a lakóépületek előttje	A potenciális használók szomszédságában (<50 m) helyezkedik el	A potenciális használók közelében (50-200 m) helyezkedik el	A használóktól távolabb (>200 m) helyezkedik el, megközelítése nehézkes
12	Kapcsolódás a szomszédos területhasználatokhoz	Megfelelő gyalogos utak kötik össze a szomszédos területekkel, az eligazodást táblák segítik	Többségében megfelelő vezetési és burkolatú gyalogos utak kötik össze a szomszédos területekkel	A gyalogutak nyomvonala illetve a gyalogutak minősége kisebb módosításra, felújításra szorul	A gyalogutak jelentős felújítása szükséges illetve nyomvonaluk jelentős módosításra szorul
13	Tömegközlekedéssel való megközelíthetőség	A tömegközlekedési villamos illetve metró megálló a terület "főbejáratánál" található	Villamos vagy metró megálló a terület szomszédságában található (50m), a terület főbejáratánál buszmegálló van	A szomszédos (50-200 m) tömegközlekedési megállótól megfelelő gyalogút vezet a helyszínre	A terület tömegközlekedési megállótól távol található (>200 m), a megközelítése nehézkes
14	A bejáratok elhelyezkedése és láthatósága	A bejáratok megfelelő helyen vannak, egyedi kialakításuk kiemelkedő városképi értéket képvisel	A bejáratok megfelelő helyen találhatóak, és jól kialakítottak, vonzzák az elhaladót a belépésre	A bejáratok megfelelő helyen találhatóak, de kialakításuk nem vonz kellő mértékben a belépésre	A helyszín bejárata nem megfelelő helyen kialakított, a területre való belépésre nem vonz
15	Kapcsolódás a zöldhálózathoz	A terület a zöldsétány hálózat csomóponti helye, az innen induló és érkező gyalogos és kerékpáros úthálózat jól jelzett	A zöldsétány hálózat központi, de kisebb fejlesztésre szoruló helye, vagy a terület megfelelően kapcsolódik a zöldsétány hálózathoz	A terület kapcsolódik a zöldsétány hálózathoz, azonban kisebb közterületi fejlesztések szükségesek a kapcsolat javításához	A terület nem kapcsolódik a zöldsétány hálózathoz, vagy jelentős közterületi fejlesztés szükséges
16	Akadálymentesség	A terület akadálymentesen kialakított, mozgás és látáskorlátozottak számára egyaránt jól használható	A terület akadálymentesen kialakított, mozgáskorlátozottak számára jól használható	A terület akadálymentesen kialakított, azonban a szomszédos területekkel való kapcsolódása nem akadálymentes	A területen belül és a szomszédos területekhez való csatlakozásoknál a mozgáskorlátozottak akadályokkal találkozhatnak

2. témakör: Arculat, vonzóság

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2	
21	A területről kialakuló összbenyomás	Az összbenyomás nagyon kedvező, a terület környezetének meghatározó, karakteres eleme	Az összbenyomás kedvező, de a területnek nincs egyedi, karakteres jellege	A terület általánosságban rendezett, azonban vannak kisebb zavaró elemek	Több jelentős zavaró elem is rontja az összképet, az összbenyomás kedvezőtlen
22	Az arculat harmonikus kialakítás	Az arculat harmonikusan kialakított, kapcsolódik arculati elemeivel a szomszédos településrészekhez	A területen megfigyelhető a törekvés az egységes arculati kialakításra	A terület arculatában nem figyelhető meg törekvés a harmonikus kialakításra	A terület arculata rendezetlen kaotikus benyomást kelt, a szomszédos területek karakteres elemeitől zavaró benyomást keltő eltérés figyelhető meg
23	A gyepfelületek minősége	A terület gyepfelületei öntözöttek, rendkívül színvonalasan fenntartottak	A gyepfelületek hiány és gyommentesek, megfelelően fenntartottak	A gyepfelületek alapvetően rendezettek, azonban helyenként megkopottak	A gyepfelületek megkopottak, hiányosak, gyomosodók
24	A fák és cserjék minősége, változatossága	A terület különlegesen értékes fás növényzettel rendelkezik, melynek állapota és fenntartása megfelelő	A terület fás szárú növényzete egészséges, dendrológiailag és zöldfelületileg értékes egyedekből áll	A fák és cserjék jellemzően egészségesek, azonban vannak beteg, elszáradó egyedek, illetve üres fahelyek, vagy kisebb többlet telepítés szükséges	A terület fás növényzetének többsége felújításra, illetve pótlásra szorul, vagy jelentős többlet fásítás szükséges
25	A virágfelületek kialakítása, minősége	A területen dominál a virágfelületek jelenléte, melyek színvonalasan fenntartottak, a terület különleges vonzerejét jelentik	A terület színvonalasan kialakított és fenntartott virágfelületekkel rendelkezik	A területen található virágkiültetés fenntartása kisebb javításra szorul	A meglévő kiültetés elhanyagolt, ápolatlan benyomást kelt
26	A burkolatok, járőfelületek minősége	A burkolatok különleges kialakításúak, a terület egyedi vonzerejét jelentik	A burkolatok jó állapotban lévőek, növelik a park vonzerejét	A burkolatok jellemzően jó állapotban lévőek, azonban néhol felújítást igényelnek, vagy összetételük egységesítést igényel	A burkolatok jelentős felújítást, átalakítást igényelnek
27	A kerítés kialakítása	A kerítés egyedi kialakítású, a terület különleges egyedi vonzerejét jelenti	A kerítés esztétikusan kialakított és fenntartott, funkciójával növeli a terület értékét	A kerítés átlagos kialakítású, inkább funkcionális mint esztétikai értékkel bír, kisebb javításokra szorul	A kerítés jelentős felújításra szorul, jelenlegi állapotában nem tölti be funkcióját, rontja a terület összképet
28	A terület vízfelületeinek minősége	A vízfelületek nagy arányban jelennek meg a területen, annak egészségének arculatában meghatározóak, vonzerő növelők	A terület esztétikus kialakítású, karbantartott vízfelületekkel rendelkezik	A területen lévő vízfelületek intenzívebb fenntartásra vagy kisebb felújításra szorulnak	A területen lévő vízfelületek elhanyagoltak, rontják az összképet
29	A terület tisztasága	A terület tiszta, hulladék, cigarettacsikk, kutyaurülék gyakorlatilag nem található benne	A terület alapvetően tiszta, hulladék, cigarettacsikk, kutyaurülék csak elvétve található benne	A terület többségében tiszta, helyenként azonban kisebb hulladékfoltok megfigyelhetők	A terület szemetes benyomást kelt, kutyapiszokkal jelentős mértékben szennyezett

3. témakör: Rekreációs funkciók és szolgáltatások

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2	
31	A rekreációs szolgáltatások száma és színvonala	A területen a színvonalas szabadidős funkciók mellett unikális, különösen értékes rekreációs szolgáltatás található	A területen a rekreációs szolgáltatások színvonalasak, a meglévő funkciók bővítése nem szükséges	A területen lévő szabadidős szolgáltatásokban kisebb hiányok megfigyelhetők	A területen a szabadidős funkciók jelentős hiányosságot mutatnak, vagy színvonaluk nem megfelelő
32	A játszótérek minősége	A területen lévő színvonalas, több korosztályos játszótéren illemhely, pelenkázó is található	Megfelelő minőségű játszótérek vannak kialakítva, a játszóeszközök fenntartása megfelelő	A játszótérek megfelelő kialakításúak, néhány játékeszköz azonban felújításra szorul	A játszótér jelentős felújításra szorul, a játszóeszközök közül több nem szabványos vagy nem használható
33	Sportterületek minősége	A megfelelő minőségű sportterületen mosdó és öltöző is található	Megfelelő minőségű sportterület van kialakítva a területen	A területen található használható sportterület, amely azonban kisebb felújításra szorul	A sportterület jelentős felújítása szükséges
34	Közösségi terek minősége	A helyszín közösségi terei színvonalasan kialakítottak és fenntartottak, különleges egyedi vonzerejét bírnak	A helyszín közösségi terei színvonalasan kialakítottak és fenntartottak	A területen lévő közösségi terek alapvetően megfelelőek, kisebb felújítások azonban szükségesek	A területen lévő közösségi terek állapota rossz, a berendezési tárgyak közül több sérült, funkcióját rosszul tölti be

3. témakör: Rekreációs funkciók és szolgáltatások

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2
35	A területen lévő szolgáltatások egymáshoz való viszonya	A területen nincs konfliktust okozó funkció, a szolgáltatások igazodnak a terület méretéhez	A területen lévő rekreációs funkciók időszakosan kismértékben zavarhatják egymást	A területen lévő funkciók egymást jelentős mértékben, tartósan zavarják
36	A használói igények és a területi szolgáltatások összhangja	A területen lévő funkciók igazodnak a használók igényéhez, azt színvonalasan kielégítik, többlet funkcióigény nincs	A területen lévő funkciók igazodnak a használók igényéhez, kisebb funkcióbővítés vagy módosítás azonban indokolt	A területen lévő funkciók nem igazodnak a terület használóinak igényeihez, jelentős módosítás szükséges
37	A terület használhatósága a különböző korosztályok számára	A terület három gyermek korosztály számára, a felnőtteknek és az idősebbeknek is rekreációs szolgáltatást nyújt	A terület 3-4 korosztály számára kínál rekreációs lehetőséget	A terület jellemzően 1 korosztály által használt
38	A terület funkcióinak rugalmassága	A terület egyes részeit a parkhasználók rendezhetik be, ideiglenes rendezvényekhez megfelelő közmű csatlakozások kialakítottak	A területen nagy kiterjedésű, különféle időszakos funkciók befogadására rugalmasan alakítható tér található	A terület kialakítása merev, időszakos funkciók befogadására nem alkalmas

4. témakör: Ökológiai szempontok és fenntarthatóság

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2
41	A terület közreműködése a biodiverzitás növelésében	A terület érzékelhetően növeli a városi biodiverzitást, az élővilág a hely fontos értéke	A helyszín zöldfelületei élőhelyet biztosítanak a városi állatvilág szokásos fajainak	A terület csekély mértékben biztosít élőhelyet a városi élővilág fajainak
42	A terület kapcsolatai zöldfolyosó hálózattal illetve más élőhelyekkel	A terület zöldfolyosó hálózat szerves eleme, jól kialakított zöldfelületi kapcsolatokkal	A terület a zöldfolyosó hálózat fejlesztendő eleme, vagy a hálózathoz megfelelő zöldfelületekkel kapcsolódik	A terület jelenleg nem csatlakozik a zöldfolyosó hálózathoz vagy más élőhelyekhez, a zöldfelületi kapcsolatok jelentős fejlesztésre szorulnak
43	A terület rekreációs funkcióinak és élővilágának egyensúlya	A területen a biodiverzitás és élővilág megőrzése, a rekreációs használatnál nagyobb súllyal szerepel	A terület rekreációs funkciói és az itt élő élővilág egymást nem zavarja, egyensúlyban vannak	A területen lévő rekreációs funkciók esetenként és csak kisebb mértékben zavarják a területen lévő élővilágot
44	A terület erőforrás használatának fenntarthatósága	A helyszínen a természeti erőforrásokkal fenntartható módon gazdálkodnak, az energiaigény egy részét fenntartható forrásokból fedezik	A helyszínen 3 vagy több erőforrásokkal fenntartható módon gazdálkodnak	A terület fenntartása során a fenntartható erőforrás gazdálkodás, az újrahasznosítás és energiatakarékosság nem jelentkezik szempontként

5. témakör: Közösségi használat

szempont	kiemelkedő 5	jó 4	átlagos 3	gyenge 1-2
51	Összbenyomás a terület barátságosságáról	A terület barátságos és hívogató a látogatók számára	A terület alapvetően barátságos benyomást kelt, azonban van néhány zavaró részterület	A terület megjelenése barátságatlan, nem vonzó, vagy egyenesen taszító
52	A területet használók kötődése a helyhez	A területet használók erős mértékben kötődnek területhez, azt kedvelik, heti rendszerességgel használják	A területhasználók nem kötődnek különösebben a helyhez, nem érzik magukénak, azt csak alkalmanként használják	A területhasználók nem kedvelik a helyszínt, jelenlétük a minimális időre korlátozódik
53	Vandalizmus és firkálás	A területen nincsen nyoma vandalizmusnak, firkálásoknak	A területen nincsen nyoma vandalizmusnak, firkálások csak elvétve figyelhetők meg	A területen jelentős mennyiségben figyelhetők meg falfirkák, illetve a szándékos rongálás nyomai
54	Biztonságosság	A terület egésze biztonságos, a megfelelő világítás, közösségi jelenlét, esetleg térfelügyelő kamerák biztosítják a használat zavartalanságát sötétedés után is	A terület biztonságos benyomást kelt, közvilágítással a döntő része ellátott, a közösségi jelenlét felügyeletet biztosít a használat időszakában	A terület közvilágítása rossz, sötétedés után a terület veszélyes hely benyomását kelti, a közösségi jelenlét is jelentősen korlátozódik emiatt
55	A terület kapcsolata más közösségi hasznosítású területekkel, intézményekkel	A terület használata aktíván és rendszeresen kapcsolódik egyéb közösségi használatú területekhez	A terület térben és időszakosan funkciókban is kapcsolódik a közösségi élet egyéb területeihez, intézményeihez	A területen nincs a közösségi élet egyéb területhez való kapcsolódás, a helyszín fizikailag is elszigetelt
56	A közösségi rendezvények száma és attraktivitása	A rendezvények nagy számban jelentkeznek a területen, ezek szervezését és lebonyolítását részben a helyi közösség végzi	A területen rendszeresen, de túlháználattal nem okozva közösségi rendezvényekre kerül sor	A területen nem tartanak rendezvényeket vagy a területen tartott rendezvények nagy száma zavarja a terület rendeltetészerű használatát
57	A területi szegregáció	A területet nemre, korra, etnikumra való tekintett nélkül vegyesen használják, a csoportok között jó kapcsolat megfigyelhető	A területet nemre, korra, etnikumra való tekintett nélkül vegyesen használják	A területen jól megfigyelhető a területhasználati szegregáció, a területen egy jellegzetes használói csoport dominál, az "idegenekkel" szembeni agresszivitás megfigyelhető
58	A közösség részvétele a terület fenntartásában és fejlesztésében	A terület fenntartását és fejlesztését a használó közösség koordinálja	A terület fenntartásában és fejlesztésében a helyi közösség rendszeresen és aktíván részt vesz	A terület fejlesztése és fenntartása a helyi közösség minimális bevonásával, vagy annak bevonása nélkül történik

„RETROPARKOK” KERTÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK A 60-AS, 70-ES ÉVEK FUNKCIONALISTA KORSZAKÁBÓL

'RETROPARKS'

LANDSCAPE ARCHITECTURAL WORKS OF THE FUNCTIONALIST PERIOD OF THE 1960^S AND 70^S

SZERZŐ/BY:
BAKAY ESZTER

LEKTOR/REVIEWER:
JÁMBOR IMRE

Újra divat a retró. Az ifjúság most fedezi fel újból a 40-50 évvel ezelőtti zenéket, divatot, bútorokat, különféle design-motívumokat. Az építészetben is megfigyelhető a 60-as 70-es évek modernista stílusának reneszánsza, de a korszak parkjait, szabadtereit mintha nem érintené ez a divathullám. Napról-napra tűnnek el, épülnek át a kor kertépítészeti alkotásai, ám még mindig sok park, városi tér viseli magán az 1960-70-es évek stílusát, formajegyeit. Sajnos ezek a szabadterek általában nagyon elhanyagoltak, lehangolóak, de ha képesek vagyunk a fenntartási hiányosságoktól túllátni, észrevehetjük a rejtett értékeket, és bepillantathatunk a kor kerttervezési módszerébe, kertépítészeti gyakorlatába. A modernista kertépítészeti alkotások eltűnésével egész biztos,

hogyan szegényebbé, vizuális szempontból egysíkúbbá válnának szabadtereink.

Egy város szabadtereinek rendszerét ugyanis értékesebbé teszik a különböző kertépítészeti korszakokból származó, jó minőségben fenntartott kertek, parkok, jelezve a kontinuitást, a különböző stílusok együttélését. Erre sok értékes példát láthatunk elsősorban Németország nyugati részén, ill. Svájcban, ahol a 30-40 évvel ezelőtt tervezett szabadterek az eredeti koncepciónak megfelelően, rendkívül jól fenntartott állapotban láthatók, látogathatók. A lakosság, a tényleges használók sokszor érzelmi-
leg is kötődnek ezekhez az alkotásokhoz. A budapesti XI. kerületi Diószegi úti játszótér görgős csúszdáját a mai kisgyermekes anyák, vagyis a 70-es évek

Retro is trendy again. The young generation rediscovering the music, fashion, furniture, design motifs of 40–50 years ago. However, even though we also see a renaissance of the late modernist period of the 60s and 70s in contemporary architecture, the parks and open spaces dated from this period seem to be untouched by this trend. The landscapes of the era are disappearing or changing day by day, but still many parks, urban squares wear the style and formal appearance of the 1960s and 70s. Unfortunately these open spaces are usually very rundown and dreary, but if we are able to see past the lack of maintenance, their hidden values can be realized and one can have a glimpse into the practice and methods of the landscape design and construction of that time. If these modernist works were to disappear, our public spaces would become less versatile, from a visual point of view more uniform.

The open space system of a city is more valuable when it has well-maintained parks and open spaces from a diverse range of eras, symbolizing the continuity and the symbiosis of different styles. Many valuable examples can be seen first of all in the western part of Germany and in Switzerland, where

some open spaces, designed 30 or 40 years ago and perfectly maintained according to the original concept, can be seen and visited. The people, the users often feel a strong connection to the works owing to emotional ties. A typical playground equipment of the 70s, the roller-slide of the Diószegi playground in Budapest, was preserved and forbidden to be demolished by a group of young mothers, the users of this kind of slides 40 years ago. Professional action for redesigning the „Flower garden” of Margaret Island, Budapest triggered a strong reaction from the population, too.¹

A significant part of the city of Budapest was built in the 60s and 70s, primarily due to the housing estate developments. (The number of newly built flats between 1960–69 was 88 957, between 1970–1980, it was 161 629.²) Many so called „modern” provincial town centers were built in this era, accompanied by significant green surface development. It is also a unique period from the point of view of the profession's history, on one the hand because landscape design took place in large state-owned planning offices even though the landscape architects usually formed a separate division – and on the other

„csúszdahasználói” úgyszólván „műemlékké nyilvánították”, és nem engedték elbontani. A margitszigeti „virágoskert” átformálására tett szakmai törekvés szintén a lakosság ellenállását váltotta ki.¹

Budapest területének jelentős része a 60-as, 70-es években épült be, elsősorban a lakótelepfejlesztéseknek köszönhetően. (Újonnan épített lakások száma 1960–69: 88 957 db., 1970–1980: 161 629 db.)² Sok vidéki városban is ebben az időszakban alakultak ki az új, „modern” városközpontok, melyek jelentős zöldfelületi fejlesztéssel jártak együtt. Szakmatörténeti szempontból is egyedülálló ez az időszak. Jellemzője egyrészt, hogy a tervezés állami tervezőintézetek keretei között zajlott – bár a zöldfelületi tervezők általában önálló részleget alkottak –, másrészt, hogy a tervezés, kivitelezés és fenntartás nélkülözhetetlen, ma már szinte ismeretlen együttműködése valósult meg ebben az időszakban. Ezenkívül ekkor került sor számos közpark felújítására, ill. új közparkok létesítésére, és az első, műemléki környezetben lévő történeti kert imitációk kialakítására is. (Történeti kert felújításokról ebben az időszakban még nem beszélhetünk.) Budapesten a közlekedési fejlesztésekhez kapcsolódóan számos városi szabadtér, akkori szóhasználattal gyalogoszóna jött létre.

Ezek a parkok, ill. közterek, bár növényállományuk és használati értékük jelentős, elhanyagoltságuk miatt látszólag nem képviselnek jelentős kert- és szabadtérépítészeti értéket talán még a szakmai köztudatban sem. A 60-as 70-es évek kertépítészeti alkotásai nem védettek, a hivatalos műemlékvédelem nem foglalkozik velük. Mi, gyakorló

kerttervezők a városrehabilitációs fejlesztések során találkozunk átépítésre ítélt zöldfelületekkel, terekkel, s így nekünk kell megítélni, hogy az adott alkotás elbontandó, elbontható, vagy olyan értéket képvisel, a mai divattól és korszellemtől függetlenül, ami megőrzésre teszi érdemessé. A vizsgált időszak épületei, építményei között azonban található – ha nem is nagy számban – néhány országos védettségű műemlék, például a taliándörögdi szputnyikfigyelő, a pécsi Olimpia Étterem és Cukrászda (terv: Gádoros Lajos) ill. a zsámbéki rakétabázis, mely szabadtéri múzeumként funkcionál.

A vizsgált korszak kertépítészetéről nem jelent meg eddig átfogó elemzés. Egy adott kertépítészeti alkotás értékének megítélésében tehát elsősorban tervezői „megérzéseinkre” támaszkodhatunk. A korszak megismerésében, az alkotások értelmezésében segítségünkre lehetnek a még meglévő alkotások és tervek.

Ezeket tanulmányozva bizonyos stílusjegyek, trendek egyértelműen felismerhetők. Sokan élnek még az akkori alkotók közül, a velük való interjúk szintén fontos forrásnak tekinthetők a kutató számára. A társszakmákban (városépítészet, építészet, köztéri szobrászat) megjelent kritikai elemzések is komoly tudományos segítséget jelentenek a kertépítészeti tendenciák megértéséhez. A 70-es években megjelent kertépítészeti, kertfenntartási szakkönyvek szintén értékes forrásmunkák. (Pl.: Radó Dezső: Budapesti parkok és terek, Magyar Nemzeti Galéria, 1985; Pirk Ambros: Ötletek a kert berendezéséhez, Mezőgazdasági Könyvkiadó, Bp. 1977.)

1. Baraczká Katalin szóbeli közlése

2. Preisich G.: Budapest városépítésének története, 76. és 81. oldal

hand, because a close and inevitable cooperation of design, construction and maintenance was standard at that time, which is quite unrealistic today. Many parks were remodeled, while some new parks were built, and the first historical garden „imitations” next to historical monuments were created, too. At this time there was no historical garden restoration yet. In Budapest many open space developments took place in connection to traffic infrastructure developments as well.

These parks – despite their valuable plant material and high level of usage – don't represent a high landscape architectural value at first sight even among professionals, due to their neglected state. The landscapes of the 60s and 70s are not historical sites yet, the National Service of Cultural Heritage doesn't deal with them. Only we, landscape architects in practice deal with these green surfaces or other sites during town-rehabilitation or urban developments, so we must decide if certain landscapes should or could be demolished, or if they represents such a value that they should be preserved independent of today's fashion or spirit of time. Among the buildings and other structures of these decades there are already some, although not many, protected national monuments, like the Sputnik outlook in Taliándörögd (Veszprém county), the Olimpia Restaurant and Cake shop in Pécs (Baranya county) designed by Lajos Gáboros, and the missile basis in Zsámbék (Pest county), which is an open-air museum today.

No comprehensive study has been published yet regarding the landscape

architecture of this era. So by evaluation of certain works we can rely only on our „empathy”. The existing works and plans can be a great help in understanding the concept and the design principles of the whole era. By studying these works, certain style- signs, trends can be clearly recognized. Many professionals, active in those decades, are still among us, and the interviews with them are also important sources of information for the research. The critical analyses of the era, published in other fields (urban design, architecture, public art), provide scientific help in understanding the tendencies in landscape architecture. The professional literature regarding landscape design and maintenance published in the period are also valuable sources. (e.g.: Radó Dezső: Budapesti parkok és terek, Magyar Nemzeti Galéria, 1985, Pirk Ambrus: Ötletek a kert berendezéséhez, Mezőgazdasági Könyvkiadó, Bp. 1977.)

DESIGN STYLE AND PRINCIPLES IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Socialist realism, typical in the first part of the 50s, was under the pressure of Soviet architecture. „The housing estates were characterized by framed construction, between the buildings there were streets, squares and courtyards. The buildings were usually maximum 3-4 floors high. The buildings in Budapest, dated from this time – first of all the housing estates – are more reserved, than in other countries of the so called Eastern bloc from an architectural point of view. “The classical motif ...on the simple facades are relatively modest. A characteristic change in the building styles was triggered by a speech of Khrushchev

1. Mark Katalin Baraczka's verbal reference

2. Preisich G.: Budapest városépítésének története, pp 76, 81

TERVEZÉSI STÍLUS, KERTÉPÍTÉSZETI ELVEK

Az ötvenes évek első felére jellemző szocialista realizmusnak nevezett periódus a szovjet építészet kényszerű hatása alatt állt. „A lakótelepek elrendezését a keretes beépítés jellemzi, az épületek utcákat, tereket, belső udvarokat alkotnak. Magasságuk általában nem haladja meg a 3-4 emeletet. A korszak budapesti építkezései – különösen a lakótelepek – építészeti vonatkozásban tartózkodóbbak, mint a szovjet tömb más országaiban. Az egyszerű homlokzatokon a klasszicizáló motívumok aránylag szerények. Az építészeti fordulatot Hruscsov 1954-ben tartott beszéde jelentette. A „szocialista realizmus” egy csapásra megszűnt a Szovjetunióban, majd a szovjet tömbhöz tartozó országokban. A változás eredménye csak 1958-tól vált érezhetővé”.³

A 60-70-es évek építőművészete és környezetépítésze alapjában véve a funkcionalizmus hatása alatt állt. A funkcionalizmus az építmény, a kert rendeltetését külső megformálásában, szerkezeti elemeiben is kifejezni óhajtó, s minden „öncélú” díszítő szándékot mellőző építészeti irányzat, amelyben a funkció fontosabb, mint az esztétikum. A funkciótalan szépség, a konceptualitás, ill. a land-art jellegű tervezői attitűd ebben az időszakban ismeretlen volt. A kor nyugat-európai szakirodalmát tanulmányozva megállapítható, hogy a magyar kertépítészeti gyakorlat nem maradt le a nyugat-európaiaktól, legfeljebb szerényebb anyag- és növényválaszték, s általában jóval szűkösebb területi és pénzügyi adottságok álltak a tervezők rendelkezésére!

„A zöldfelülettervező (...) feladata a zöldfelületi rendszer megtervezése, majd annak a mindenkor legcélszerűbben és gazdaságosan alkalmazható kategóriákkal való kitöltése. A kategóriák helyes megválasztásától függ a rendszer funkcióképessége. Természetesen minél intenzívebb a beépítés, annál nagyobb igényű, gondozottabb és berendezettebb zöldfelületeket kell kialakítani, hogy teherbíró képességük a fokozott igénybevételt is elviselje... A szabad tájban a növényzeté a főszerep: az rendezi be, az tagolja.”⁴

A 60-as évek más művészeti ágait nézve ez az időszak a művészetek egyik aranykora. „Ahogy távolodunk tőle, egyre inkább látjuk: az 1960-70 közötti évtized a magyar kultúra nagy korszaka volt... a képzőművészet különféle ágazataiban nemcsak tehetségek jelentkeztek, ígéretes utak bontakoztak, hanem remekművek is születtek, sőt, bizvást mondhatjuk, a remekművek bővedje figyelhető meg...”⁵ Az egyéb művészeti ágakban kibontakozó irányok bizonyára a kerttervezési gyakorlatára is hatottak.

A 60-as évek építészetét, s áttételesen a kertépítészetét is egyértelműen Corbusier hatásával jellemezhetjük, nem csak Magyarországon, hanem az akkori szovjet tömb országainak jelentős részében.⁶ Világos térformálás, tiszta szerkesztési elv, nyugodt, kiegyensúlyozott, s általában szabályos, mértani formák dominálnak a korszak kertépítészeti tervein. A 70-es években ez a szigorú formai rendszer azonban fellazulni látszik. Megjelennek az oldott, íves formák, az összetettebb, nem egyszer kissé zaklatott tervek.

3. Peisich G.: Budapest városépítésének története 1945-1990 74. old.

4. Gulácsi Béla: Táj - város - zöldfelület in: Kiácz György (szerk.): a Fővárosi kerítészet száz éve, Mezőgazd. kiadó, 1967

5. Németh Lajos, Vigh Tamás szobrász kiállításának katalógusa. Bev. Tihany, 1977, Tihany Múzeum

6. Czepczynski: Emancipated Landscapes of Post-socialist Europe.

in 1954.... Social realism disappeared in the Soviet Union from one minute to the other, and then in other countries of the Soviet bloc. ... The result of the change was noticeable only from 1958.”³

The architecture and landscape architecture of the 60s and 70s was basically determined by functionalism. Functionalism is an architectural trend, denying the role of decorations for their own sake, emphasizing the function of the building or open space in formal appearance and in structural details. It prioritizes function over aesthetics. Aesthetics without function, the conceptuality and the different landart-type design attitude was unknown in that time. By studying the western European landscape architecture of that time, one can be asserted that Hungarian landscape architecture was on the same level as western European, apart from the more modest plant and building materials as well as financial resources available. Usually the size of the sites to be landscaped were smaller, too.

“...The task of the landscape architect is to design the green surface system, and to fill it by reasonable, feasible categories. The functioning of the system depends on the optimisation. Of course the more intensive the construction is, the better quality, the better maintained and the more planned greenspace has to be built, so that the new landscapes could endure the extra stress...In open space, vegetation gives the „main character”: it furnishes and provides the spatial layout of the space.”⁴

In other branches of art, this period seems to be a golden era. „As we are

getting further away from this period, we can see more and more clearly: the decade between 1960–70 was a great period for Hungarian culture... in different fields of fine art not only new talents have shown up and promising artistic routes evolved, but also masterpieces were born, moreover we may certainly claim that an abundance of masterpieces characterizes this decade...”⁵ The new trends in other branches of art definitely had an influence on the landscape architecture of the period.

Architecture and also landscape architecture of the 60s was strongly determined by le Corbusier’s influence not only in Hungary, but also in most of the Soviet bloc countries.⁶ Clear spatial structures and design principles, calm, well-balanced and usually geometrical forms dominate landscape plans of the era. This strict formal order seems to soften up in the 70s. Loose, curving forms show up on more complicated, sometimes even a bit unfocused plans.

The different design styles can be connected not just to certain periods but to different landscape firms as well, supposedly thanks to characteristic design personalities, usually chief architects. The plans made by the landscape architects of LAKÓTERV (Planning Institute for Residential and Communal Building) are from a formal standpoint the most geometric, the plans made in KÖZTI (Planning Institute for Public Buildings) are the loosest. The landscape plans of BUVATI (Urban Planning Institute of Budapest) designate a transition from a formal standpoint.

3. Preisich G.: *Budapest városépítésének története 1945-1990*, p 74

4. Gulácsi Béla: *Táj - város - zöldfelület in: Kiacz György (szerk.): a Fővárosi kerítészet száz éve*, Mezőgazd. kiadó, 1967

5. Németh Lajos, Vigh Tamás szobrász kiállításának katalógusa. Bev. Tihany, 1977, Tihany Múzeum

6. Czepczynski: *Emancipated Landscapes of Post-socialist Europe*.

A különböző tervezési stílusjegyek nemcsak különböző időszakokhoz, hanem különböző tervezőintézetekhez is köthetők, feltehetően a meghatározó tervező egyéniségek, általában a vezető tervezők jóvoltából. A LAKÓTERV által készített tervek tűnnek formai szempontból leginkább geometrikusnak, a KÖZTI tervei a legoldottabbak, a BUVÁTI által készített tervek pedig egyfajta átmenetet képeznek formai szempontból.

A kor kertépítészeti alkotásainak érdemeit Kiácz György így összegezte: „...a század (XIX. század) második felében ... egymás után létesültek új városi kertek... a kor divatja szerint. A közkertek virággruppjainak divatja ... eredményezett gyökértelel, sokszor giccses, formalista kerteket. Ez a stílus... néhány egészséges kezdeményezéstől eltekintve hatását egészen a II. világháborúig érezteti. A felszabadulás után bontakozik ki teljesen a funkció és forma összhangját kereső szemlélet, és jönnek létre tartalmi és formai megoldásuk vonatkozásában jelentős művek.”⁷

JELLEMZŐ KERTÉPÍTÉSZETI FELADATOK

A kertépítészeti feladatok terén a 60-70-es évek gyakorlatában nem fedezhetők fel lényeges különbségek, de a formai megoldások, az anyaghasználat, ill. az előregyártott termékek alkalmazása mégis jelentős eltéréseket mutat. A vizsgált kb. 20 éves időszakban a leggyakoribb kertépítészeti feladat a lakótelepi közterületek tervezése volt. A 60-as évekbeli lakótelepeken 4-5 emeletes sávházak és 10 emeletes, szabadon álló pontházak épültek, títustervek alapján. A hagyományos városi szövet felbomlott, az utca, a tömbös, keretes beépítés, a belső udvarok domináló szerepe megszűnt.⁸ Ebben az időszakban épültek pl.: Budapest XIII. Árpád-híd pesti hídfőnél lévő lakótelep, a XIX. Kispesti lakótelep I. üteme, XVIII. Lakatos u.-i lakótelep (1. ábra).

A lakótelepi zöldfelületek tervezéséről, a jövőben megoldandó feladatokról írt cikkét Dalányi László a hagyományos

⁷ Kiácz György: Új törekvések in: Kiácz György (szerk.): a Fővárosi Kertészet száz éve, 57. old.

⁸ Preisich G.: Budapest városépítésének története, 1945-1990. 78. oldal

1. kép/pict.:

Típikus lakótelep
a 60-as évekből,
Árpád-híd pesti hidfő
/ Typical housing
estate from the 60-s,
at the Pest-side
bridge-head of Árpád
Bridge, Budapest

FORRÁS/SOURCE:
RADÓ GY: BUDAPESTI
PARKOK ÉS TEREK

The excellence of the landscape works in the period is summarized by György Kíác: "...in the second half of the 19th century... new urban gardens were established .. by the trends of that era. The fashion of groups of flowers ... resulted in rootless, often kitschy, formalist gardens. This style..., apart from a few healthy initiatives, had an influence on public spaces till WW2. The approach looking for the harmony of form and function develops only after the liberation when works are created that are significant for their formal and functional solutions."⁷

**TYPICAL LANDSCAPE
ARCHITECTURAL TASKS**

There is no significant difference in the landscape practice of the 60s and 70s; however the formal solutions, the usage of materials and prefabricated products still show some changes. The most common landscape architectural task throughout these decades was the landscape development plan of new housing estates. The housing estates built in the 60s consist of 4-5-story-high strip houses and 10-story-high towers, built according to utility plans. The traditional urban texture disappears; the dominating role of streets, blocks and courtyards is gone.⁸ Some housing estates built in this decade are the housing estate next to the Pest-side of Árpád Bridge in 13th District, the 19th District Kispest Housing Estate phase 1, the 18th District Lakatos Street Housing Estate. (figure 1)

The article written by dr. Dalányi about designing green surfaces of housing estates and articulating the future

professional tasks to be solved is introduced by a criticism: "...due to complying with the normative density of the usually four-story-high housing estates, fragmented and from functional point of view less useful green spaces were produced. The space and mass creation could be fulfilled only partially on these surfaces, and green spaces with a reduced biological value were created.... The housing estates under construction now in Budapest make it possible to create green spaces with higher biological value... having the potential to drastically reduce the destructive effect of air pollution on people's health."⁹

Regarding the issue of car parking, Dr. Dalányi recommended creating separately built parking lots next to housing estates, unlike the previous practice, when cars parked under the windows of flats. The parking lots with intensive tree plantation have a certain beneficial effect, too, similar to green surfaces. By building separate parking lots, only service roads will lead to the residential area, which serve directly the operation of the houses, like garbage removal, delivery of goods, transportation of sick people, fire trucks etc.) These principles, obvious for today's landscape architects, were clarified during the housing estate planning of the 60s.

In the 60s the opportunities for open-air play for children between 2 and 9-years-old seemed to be sufficient. Most of the playgrounds were built for this age group. However, playgrounds and sport fields for adolescents and teenagers were missing. There were plenty of walking and leisure areas for elderly people, but open spaces

7. Kíác György Új törekvések in: Kíác György (szerk.): a Fővárosi Kertészet száz éve, p 57

8. Preisich G: Budapest városépítésének története, 1945-1990. p 78

9. Dalányi László: Korszerű lakónegyed in: Kíác György (szerk.): a Fővárosi Kertészet száz éve, pp 103, 104

keretes, zárt udvaros beépítés hátrányairól szóló kritikával vezette be: „a ... zömmel négyszintes lakótelepeknél az irányadó laksűrűség betartása miatt elaprózott és funkcionálisan kevésbé jól kihasználható zöldfelületek jöttek létre. Ezek a felületeken a tér- és tömegképzés csak töredékeiben valósulhatott meg, emellett biológiailag is csökkent értékű zöldfelületek jöttek létre. ...a jelenleg Budapesten épülő ... lakónegyedek már módot nyújtanak olyan zöldfelületek telepítésére, melyek magasabb biológiai értékkel....a légszennyeződésnek az ember egészségére gyakorolt romboló hatását nagymértékben csökkenthetik”⁹

A gépkocsi parkolás kérdésével kapcsolatban Dalányi a korábbi gyakorlattal ellentétben, amikor az autók „a lakások ablaka alatt” parkoltak, a lakónegyedek mellett épített tömbparkolók kialakítását javasolta. A gazdagon fásított tömbparkolók még kondicionáló hatással is bírnak, hasonlóan a zöldfelületekhez. Ezzel párhuzamosan a lakóterületre csak olyan behajtóutak épülhetnek, melyek a lakóházak közvetlen kiszolgálását (szemétszállítás, áruszállítás, betegszállítás, tűzvédelem stb.) szolgálják. Ezek a mai tervezők számára már nyilvánvaló elvek a 60-as évek lakótelepi zöldterület tervezései során kristályosodtak ki.

A 60-as években a lakótelepi zöldfelületeken a kisgyerekek (2–9 éves korig) szabadban való játéka megoldottnak tűnt. A kialakított játszótérek ennek a korosztálynak készültek. A 10–17 éves korúak számára kialakított játszótérek, sportpályákat sokan hiányolták. Az idősebb, nyugdíjas korosztály séta- és pihenőhelyigénye kielégített volt, hiányzott azonban a produktív, termelő korosztály kikapcsolódását, regenerálódását biztosító funkció a lakótelepi zöldfelületekről. Ez elsősorban közterületi sportpályák hiányát jelzi.

Ekkoriban sok vidéki költözött fel budapesti lakótelepekre. A lakótelepek lakókert és közpark ellátását a hetvenes évek végén differenciált zöldterületi normatíva szabályozta, nagyobb mozgásteret adva a tervezőknek is. Ez, az európai léptékkal mérve is korszerű szabályozás biztosította, hogy a beépítés intenzitása ellenére is megfelelő zöldfelület arány alakuljon ki.¹⁰

A 60-as években több mint 100 000 lakás épült Budapesten, s ennek ¾-e lakótelepi lakás. A lakótelepépítés csúcsidezőzaka azonban a 70-es évtized volt. Ebben az évtizedben a 60-as évekbeli lakásszám másfélszerese épült. „Az első lakótelepeken még volt lehetőség különböző konfigurációjú és magasságú épületek létesítésére, a későbbi lakótelepeket már az egységes házgyári típusépületek uralják.”¹¹ A szinte kizárólag ú.n. „nagypaneles” technológiával épült lakótelepek ma is meghatározó városképet adnak Budapesten is, a nagyobb vidéki városokban is. A jellemzően 11 szintes, 33 méter magas, gyakran több száz méter hosszú épületek elhelyezését elsősorban az építéstechnológia, a benapozási előírások és a daruállások optimális távolsága határozta meg, a funkcionalizmus és a takarékos kivitelezés jegyében. A hatalmas, sivár épületsávok között intim, emberi tartózkodásra való, invitáló tereket képezni szakmai szempontból komoly kihívás volt (2. ábra). A sivár térfalakat részben nagyméretű, fás növényfoltokkal, facsoportokkal takarták el. A terep megmozgatásával az épületek között olyan térplasztikákat alakítottak ki, melyek esztétikai értékükön túl gyerekjátszóhelyek kialakítására és télen szánkózásra is alkalmasak voltak. A 70-es években épült parkok szinte mindegyikében megtalálható a sáncvár-ral kombinált szánkózódomb. (pl.: Óbudai lakótelep: Holdudvar, Kelenföldi lakótelep II. ütem: Bikás park, Kőbánya, Óhegyi lakótelep) (3. ábra) Dombok kialakítása során lehetőség nyílt a törött,

9. Dalányi László: *Korszerű lakónegyed in: Kiác György (szerk.): a Fővárosi Kertészet száz éve, 103., 104. old.*

10. Szilágyi K.: *A budapesti zöldfelületi rendszer értékelése és fejlesztésének lehetőségei. Doktori disszertáció, Budapest, 1986. p. 72.*

11. Preisich G: *Budapest városépítésének története, 1945-1990, 82. oldal*

2

3

2. kép/pict.: ábra:
70-es évek
lakótelepegyüttése,
Óbudai Lakótelep /
Housing estate from
the 70-s, Óbudai
Lakótelep
FORRÁS/SOURCE:
INTERNET

3. kép/pict.:
Óbudai lakótelep,
Holdudvar részlete /
Óbudai Housing
Estate, detail of
Holdudvar
FOTÓ/PHOTO:
ANDOR ANIKÓ

to fulfill the relaxational and recreational needs of the productive generations were missing from the open spaces of housing estates, that is, there was a lack of sport fields in public areas.

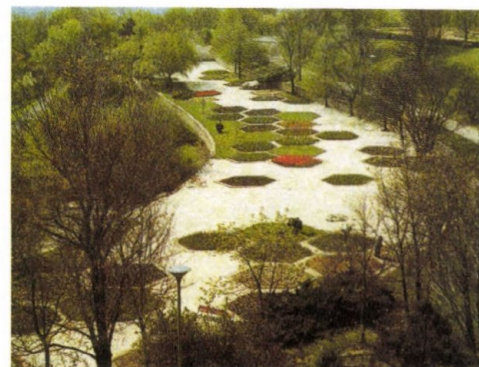
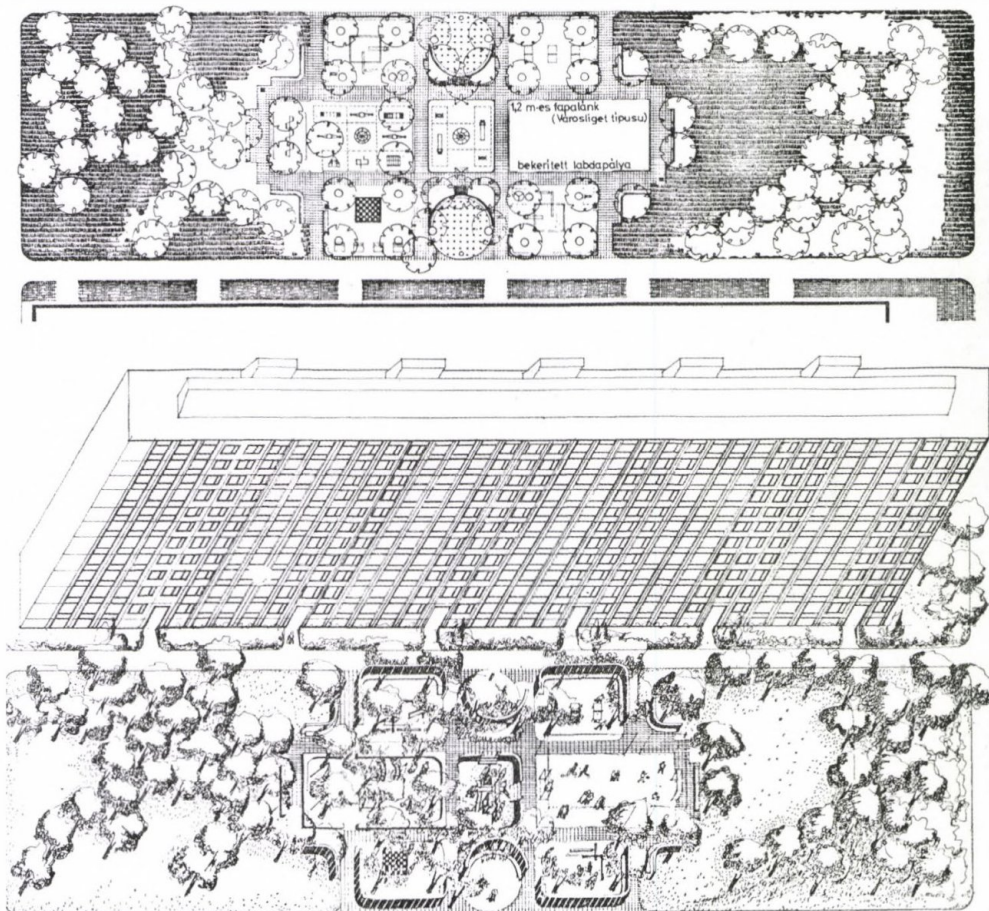
Many people from the countryside moved to housing estates in Budapest in these years. The garden and public park distribution of housing estates was regulated by the differentiated greenspace norm in the 70s that gave extended opportunities to landscape designers. This legislation, up-to-date even by European standards, made it sure that a good proportion of greenspace would be created even under intensive construction.¹⁰

In the 60s more than 100,000 flats were built in Budapest, three quarters of them in housing estates. The peak of the housing-estate building was the next decade, the 70s. During these 10 years one and a half times more flat were built than in the 60s. „At the housing estates built at first, there was still a possibility to place buildings with different heights and in different configuration, but later housing estates were dominated by uniform, standard prefabricated buildings.”¹¹ The housing estates built almost exclusively by the so-called „big panel” technology are still a determining element of the cityscape in Budapest and many bigger towns as well. The placement of the typically 11-stories, 33-metres-high, often many-hundred-meters-long buildings was determined

10. Szilágyi K.: *A budapesti zöldfelületi rendszer értékelése és fejlesztésének lehetőségei.* Doktori disszertáció, Budapest, 1986. p. 72.

11. Preisich G.: *Budapest városépítésének története, 1945-1990,* 82. oldal

sérült építési panelek eltüntetésére is. Bár az óbudai lakótelep a Budai-hegyek „eltakarása” miatt sokakban jogos ellenérzést váltott ki, a szépen megoldott dimbes-dombos, vízarchitektúrával ellátott belső udvart a lakók nagyon szerették. A jó természeti adottságok ellenére is kevésbé vonzóak voltak azok a telepek, ahol szegényes, sivár, monoton zöldfelületeket tudtak csak kialakítani (pl. a Békásmegyeri lakótelep I. üteme).

Az állami beruházó részéről diktált gyors építési ütem és a felgyorsult építési technológia gyors tervezést és könnyen kivitelezhető tervek követelt meg. Ezekben az években tehát egyre több játszótér, óvoda- és iskolaudvar épült típustervek alapján (4. ábra).

PARKFELÚJÍTÁSOK, ÚJ KÖZPARKOK LÉTESÍTÉSE

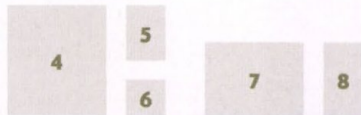
Ebben a két évtizedben a leggyakoribb kertépítészeti feladatot a lakótelepi közparkok, közkertek, s főként a játszótérek létesítése jelentette, de sor került több nagy budapesti park felújítására, sőt újjak építésére is – s ezek tervezése mindig nagy presztízst jelentett a tervező számára. A 60-as évek elején Jancsó Vilmos és Mócsényi Mihály tervei szerint épült

meg a korábbi bányagödör helyén a Feneke-tlen-tavi közpark. Ekkoriban kezdődött a Vérmező parkosítása. A II. világháború utáni romeltakarításból származó törmelékkel feltöltött területen Krizsán Zoltánné tervei alapján indult meg a parkosítás. A Vérmezőre tervezett évelőágy Budapest egyik büszkesége volt (5. ábra). Ugyancsak a BUVÁTI szakemberei (Jancsó Vilmos és Krizsán Zoltánné) tervezték a Gellérthegy tetején lévő Jubileumi parkot. Méhsejt alakú egyynyári virágágyait, játszószerként is használható műkö szobraikat mindenki kedvelte (6. és 7. ábra). „Felsőbb utasításra” rózsakert is épült, melyet a tervező ugyan nem tartott oda illőnek, de végül igazán szépen belesimult a parkba a rózsakiültetés.¹² A IX. kerületi Duna-parton az elbontott közraktárak helyén épült fel a Nehru park.¹³

A 60-as években kezdődött a Budai Vár felújítása, ekkor újultak meg a várkertek Ormos Imre tervei alapján, ill. a déli rondella előtti kert Kiss E. Gusztáv tervei szerint. Ezek középkori kertek imitációi, kerttörténeti idézetek voltak minden történeti hitelesség nélkül, de hangulatukban jól kapcsolódtak a Vár történetének egy korszakához (8. ábra). A hitelességre való törekvés a 70-es években kezdett a műemléki felújítások szakmai szempontjai között megjelenni.

12. Krizsán Zoltánné szóbeli közlése
13. BUVÁTI, Bakayné tervei alapján, 1965.

4. kép/pict.: Tipikus lakótelepi elrendezés / Typical detail of housing estate

RAJZ/DRAWING: KECSKÉS TIBOR

5. kép/pict.: Részlet a Vérmezőről / Detail of Vérmező park

FORRÁS/SOURCE: RADÓ GY: BUDAPESTI PARKOK ÉS TEREK

6. kép/pict.: Méhsejt alakú virágágyak a Jubileumi parkban / Hexagonal shape flowerbeds in Jubileum park

FORRÁS/SOURCE: RADÓ GY: BUDAPESTI PARKOK ÉS TEREK

7. kép/pict.: Az játszótér a Jubileumi parkban egyedi „mászósobrokkal” / Playground in Jubileum park with unique

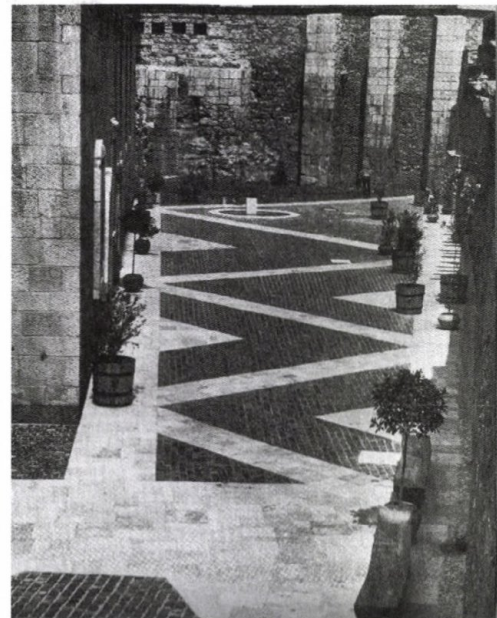
statues for climbing

FORRÁS/SOURCE: KIÁCZ GY. (SZERK.): A FŐVÁROSI KERTÉSZET SZÁZ ÉVE

8. kép/pict.: Intim kertrészlet a várfalak között / Intimate atmosphere garden

- detail between the Castle-walls

FORRÁS/SOURCE: KIÁCZ GY. (SZERK.): A FŐVÁROSI KERTÉSZET SZÁZ ÉVE

by building technology, the optimal distance of the crane stands for reasons of functionalism and thrifty construction. It was a professional challenge to create intimate, human-scale spaces inviting for stay between the enormous, barren building strips (figure 2). The barren space walls were partially hidden by big scale tree-plantation. By grading, mounds were created that had a certain aesthetical value and could also be used as play areas for children and as sledging mounds in the winter. A redoubt made of palisades combined by a sledge mound can be found almost in every park of the 70s (e.g. housing estates of Óbuda, Holdudvar, Kelenföldi Housing Estates phase 2, Bikás park, Kőbánya, Óhegy Housing Estates) (figure 3). Broken or damaged building panels could be hidden under the mounds as well. Although the Óbuda Housing Estate - which partly hides the view of the Buda hills - was criticized heavily, the nicely landscaped courtyard with artificial mounds and water features were popular among residents. In spite of its lucky natural endowments, most housing estates with poor, barren and monotone green surfaces were less attractive. (e.g. Békásmegyér Housing Estates, phase 1)

The accelerated building pace dictated by the state and the accelerated building construction technology required quick and easy to build plans. In these years more and more playgrounds and school yards were built by utility plans. (figure 4)

PARK RENOVATIONS AND NEW PARKS

In these two decades the most frequent landscape design assignments were landscape plans for green spaces, parks and mostly playgrounds of housing estates, but some big public parks of Budapest were remodeled and a few new ones were created. Designing these parks meant a high prestige assignment for landscape architects. At the beginning of 60s the park at Feneketlen lake was built at the site of an old clay quarry based on the plan of Vilmos Jancsó and Mihály Mócsényi. At this time the landscaping of Vérmező park also started. On a site filled by rubbish after WW2, a new park was built according to plan of Mariann Krizsán. The perennial flowerbed of Vérmező was a pride of Budapest. (Fig. 5.) The Jubileum Park on the top of Gellért Hill was also designed by the professionals of BUVÁTI, Vilmos Jancsó and Mrs. Krizsán. Its hexagonal

9. kép/pict.:

A földszánc jellegű támfalrendszer mögé rejtett víztározó a Gellérthegy északi lejtőjén / The water reservoir hidden behind retaining-wall system similar to an earthen rampart on the northern slope of Gellért Hill

FORRÁS/SOURCE: RADÓ Gy: BUDAPESTI PARKOK ÉS TEREK

10. kép/pict.:

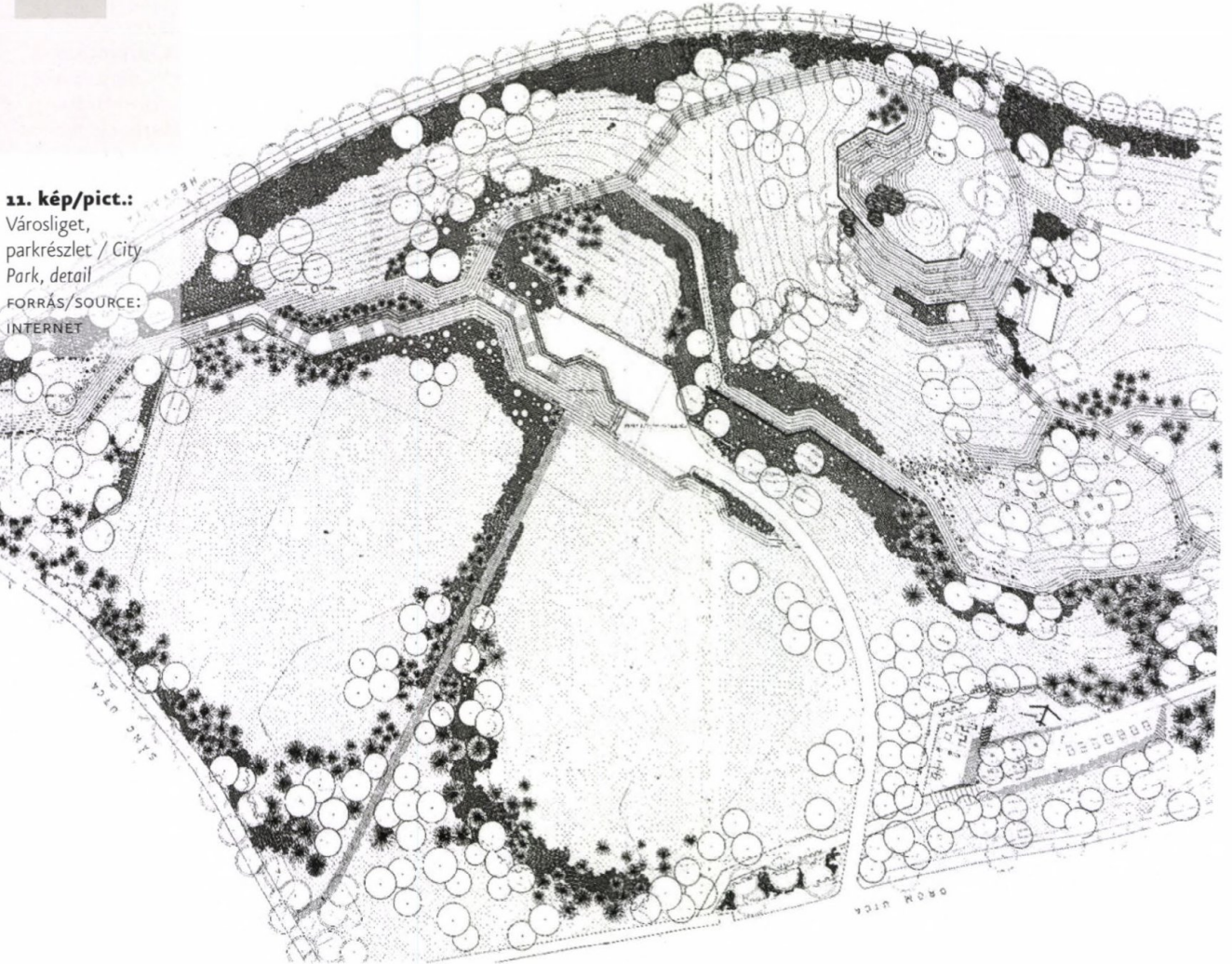
A Víztározó környékének helyszínrajza / Landscape development plan of the park next to the water reservoir

FORRÁS/SOURCE: BARACZKA KATALIN

11. kép/pict.:

Városliget, parkrészlet / City Park, detail

FORRÁS/SOURCE: INTERNET

A 70-es években folytatódtak a park-felújítások. A Gellérthegy északi lejtőjén két, egyenként 40 000 m³-es süllyesztett vasbeton tartállyal megkezdődött a víztároló építése egy olyan helyen, amely mind a távlati, mind a közeli látóképben meghatározó szerepet játszott. A vizuális szempontból különösen érzékeny területen a parkosítás során a terepet a Gellérthegy északi oldalának meredek, szaggatott természetes terepéhez igazították. Az eredeti 20 %-os lejtő meredeksége a víztározók beépítése után 32 %-osra nőtt. A szintkülönbséget földszáncokra emlékeztető egyedi vasbeton elemekből álló támfalrendszer és rézsűk kombinációjával hidalták át. A lejtős terep mélyvonalán mesterséges patakokat alakítottak ki, mely a rézsű alján kaszkád-szerűen elhelyezett vízmedencékben végződik. A tereprendezés során lehetőség nyílt néhány régi tabáni fa megőrzésére¹⁴ (9. és 10. ábra).

Az évtized legnagyobb kertépítési munkája a Városliget felújítása volt, mely

a Hungexpo kitelepítése miatt vált aktuálissá. A tervezési munkát pályázat előzte meg, melyet a BUVÁTI tervezőcsapata (Baraczka K.- Krizsánné) nyert meg. Ekkor épült a Ligeiten átvezető sétaút, a ma is használt, egyedi hangulatú játszóterek jelentős része, ill. a szökőkút. Rendezték a tavat, partján napozóstegeket alakítottak ki (11. ábra). A kiviteli terveket a FŐKERT (Killer I. vezette csoport) készítette, kivéve a napozóstegek környékének tervét, mely a BUVÁTI-ban készült.

A 70-es években a Népligetben kialakított „Megyék kertje” szintén érdekes szakmai feladatnak tekinthető. Itt egy kb. 3,7 ha-os területen minden megye saját, jellegzetes kertet kapott, s ezeket vasúti talpfákból épített sétaútköti össze – ahogy a vasút Magyarország településeit köti össze. A megyék kertjeiben jellegzetes kőanyagot vagy növényt alkalmaztak a tervezők, vagy a megyére jellemző terméket egy-egy szobor jelenítette meg¹⁵ (12. ábra).

14. tervező: Baraczka K.- Krizsánné - Szász P.- Vadász Gy.

15. terv: BUVÁTI, Krizsánné - Schnitzler E.

shaped annual flowerbeds and artificial stone statues used also as play equipments were very popular (figure 6 and 7).

A rose garden was also built here owing to orders from above – which initially the designer disliked, but ultimately the rosebeds nicely fit into the plantation.¹² Another new green space, Nehru Park, was built along the Danube in the 9th District on the site of demolished warehouse buildings.¹³ When the renovation of the Buda Castle started in the 60s, the castle gardens were renewed by the plans of Imre Ormos, the garden in front of the southern roundelay by the plans of Gustav E. Kiss. These are imitations of medieval gardens without any historical authenticity, but the atmosphere of these gardens was connected well to a certain historical period of the castle (figure 8). The effort for authenticity started to appear among the aspects of historic renovation in the 70s.

The park renovations continued in the 70s. A new water reservoir was built on the northern slope of Gellért hill by placing two, 40 000 m³ reinforced concrete tanks underground, at a location visually extremely sensitive both

locally and in the whole cityscape of Budapest as well. During the landscaping the new, designed terrain was to fit the adjacent rugged, steep natural slopes typical of the northern side of Gellért Hill. The original 20% slope of the site was increased to 32% by placing the tanks into the ground. The huge elevation difference was spanned by a combination of slopes and concrete retaining walls similar to an earthen rampart, consisting of unique foam work units. An artificial creek was running along the deep-line of the extremely steep green area, ending in a cascade consisting of round pools. Some of the old existing trees were also saved during the large-scale earthworks.¹⁴ (fig. 9. and 10.)

The biggest landscaping assignment of the decade was the renewal of Városliget (Citypark), which became possible after moving the Expo site from the park. The design work was preceded by a landscape architectural planning competition, won by the design-team of BUVÁTI (K. Baraczka–Mrs. Z. Krizsán). The walkway winding through the whole park, most of the unique playgrounds (used even today) and the fountain were built at this time. The lake was cleaned and sunbathing decks were

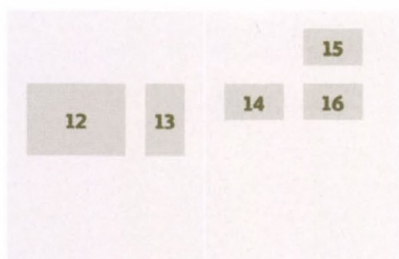

12. Mariann Krizsán's verbal reference

13. plan BUVÁTI, Bakayné, 1965.

14. plan: Baraczka K.- Krizsánné – Szász P.- Vadász Gy.

12. kép/pict.: Budapest egyik eltűnő tere, tabáni pihenőhely a Rácfürdő előtt / One of the disappearing green areas of Budapest, a park detail in Taban, in front of Rác Bath

FORRÁS/SOURCE: PREISICH G.: BUDAPEST VÁROSÉPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNETE 1945-1990

13. kép/pict.: A Kontra-Aquincum romterület környezete is hamarosan átépül /

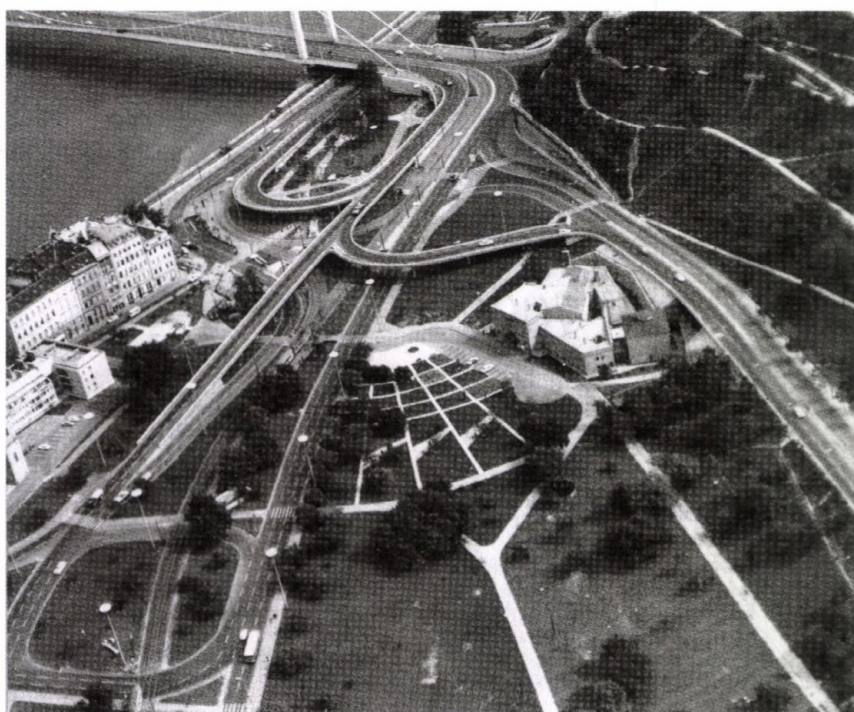
Surroundings of Contra-Aquincum archeological site in Budapest will be soon transformed in to a new park

FORRÁS/SOURCE: RADÓ GY: BUDAPESTI PARKOK ÉS TEREK

14. kép/pict.: Blaha Lujza téri felszíni gyalogoszóna / The above-ground pedestrian area at Blaha Lujza Square, Budapest

15. kép/pict.: Salgótarján, Karancs szálló környezete / Salgótarján, surroundings of Hotel Karancs

FORRÁS/SOURCE: INTERNET

KÖZLEKEDÉSFEJLESZTÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ SZABADTÉRÉPÍTÉSI FELADATOK

A vizsgált időszakban a fővárosban több jelentős közlekedésfejlesztés zajlott. Az Erzsébet-híd és ehhez kapcsolódóan a budai és pesti hídfő forgalmi rendszere ebben az időben alakult ki, és ehhez köthető a Tabán rendezése a budai oldalon, illetve a Contraaquincum romkert a pesti oldalon¹⁶ (12. és 13. ábra). A 60-as évek második felében kezdődött, és a 70-es évek végére készültek el az első metróvonalak, és az ezekhez kapcsolódó felszíni fogadóterek. Ezeket gyakran építészek tervezték, és csupán a növénykiültetéseket tervezte kerttervező szakember. A hármas metró állomásainak felszíni fogadótereit már többnyire kerttervezők készítették¹⁷ (14. ábra).

A 60-as évek elején Budapesten megtorpant a lakásépítés, melynek politikai oka egy Budapest ellenes fejlesztési stratégia volt.¹⁸ Előtérbe kerültek

a vidéki középvárosok, az új ipari centrumok, ahol a lakótelepépítések mellett komoly, sokszor évtizedeken át tartó feladat volt a városközpontok felújítása (pl. Salgótarján, Szolnok, Veszprém). A műemléképületek megtartása mellett erőteljes bontásokkal csináltak helyet az új, „modern” középületek vagy kereskedelmi egységek számára. Toronyház, középmagas épület elhelyezése, s ezzel vertikális hangsúly létesítése a városközpontban szinte kötelező városépítészeti gesztusnak tűnt akkoriban. A gépjármű- és gyalogosforgalom szétválasztása, a tömegközlekedés „kiszervezése” a központ szélére fontos eleme volt a városrekonstrukciónak.¹⁹ A városközpontban néhány utcában redukálták vagy teljesen megszüntették a gépkocsiforgalmat, és attraktív sétálóutcat alakítottak ki. A központi fekvés miatt ezek nagy látogatottságnak örvendtek, a kisebb-nagyobb tereket díszkutat, szobrok, egyházi virágágyak díszítették (15. és 16. ábra).

16. Bakay Árpádné, 1964 ill. Dalányi László tervei alapján

17. Pl: Nagyváradi téri metrómegálló felszíni rendezése (Baraczká K.), Ecséri út-i és Pöttyös u.i megálló felszíni rendezése (Schnitzler E.) 1976-80

18. Preisich G.: Budapest városépítésének története 1945-1990

19. Faragó Kálmán: Városrekonstrukció

16. kép/pict.:

Szolnok, Jubileum tér
/ Szolnok, Jubileum
Square

FORRÁS/SOURCE:
INTERNET

placed along its shoreline (figure 11). The construction drawings were made by FŐKERT (a team led by I. Killer), except the sunbathing decks and their surroundings, designed by BUVÁTI.

The „Centenarian Garden” or the „Garden of Counties” made in the 70s can be considered as an interesting professional achievement, too. It is an approx. 3,7 hectare area, in which separated garden-units were created, each characterizing one county of Hungary. The garden-units were connected by a walkway made of railroad ties, symbolizing the railways, which connects the settlements of Hungary. In each garden-unit special stone- and plant material were used, characteristic of that county, or a statue symbolizing a typical product of the county¹⁵ (figure 12).

**OPEN SPACE DESIGN CHALLENGES
CONNECTED TO TRAFFIC SYSTEM
DEVELOPMENT**

In the examined period some significant transportation infrastructure developments took place in Budapest. The Erzsébet Bridge was rebuilt, and the traffic system on the Pest and Buda

bridgeheads was created at this time. The landscape development of the Taban park on the Buda side and landscaping of the Contraaquincum archeological site on the Pest side was also connected to it¹⁶ (figures 12 and 13). The construction of the first subway lines started in the 60s and was finished by the end of the 70s, just like the above-ground pedestrian areas of the newly-built metro stations. These open spaces were often designed by architects and only the plantation plan was the work of landscape architects. But the aboveground open spaces of the metro stations along Line #3 were usually designed by landscape architects.¹⁷ (fig. 14.)

Due to an anti-Budapest development strategy, the housing-estate development was slowed down at the beginning of the 60s in the capital.¹⁸ The rural middle-sized towns and new industrial centers were in the focus of the development, where, in addition to housing estate developments, renewal of town centers was an important task, spanning usually over decades (e.g. Salgótarján, Szolnok, Veszprém). While saving the historical buildings, “space” was made by drastic demolitions for new, „modern” public buildings or commercial units.

15. plan: BUVÁTI, Krizsánné - Schnitzler E.

16. plan: Bakay Árpádné, 1964 and Dalányi László

17. E.g: Plan of pedestrian above-ground area of Nagyváradi Square metro station, Ecseri Street and Pötyös Street metro stations (Schnitzler E.) 1976-80

18. Preisich G.: Budapest városépítésének története 1945-1990

ANYAGHASZNÁLAT
A SZABADTÉRÉPÍTÉSZETBEN

A 60-as és 70-es évek anyaghasználatában lényeges eltérés tapasztalható. A 60-as években elsősorban ürömi mészkövet, ill. egyéb, viszonylag puha és vízszintesen jól hasadó természetes követ használtak – a szórt burkolatokon (pl.: gyöngykavicson) kívül. A 70-es években a beton vette át a vezető szerepet, két okból is: egyrészt az iparosított építési rendszer tempója miatt, másrészt azért, mert a kőbányák kezdtek kifogni a jó minőségű, fagyálló ürömi kőből. A helyszínen öntött betonburkolatokon kívül megjelentek az előregyártott betonlapok, elsőként a 40×40-es betonlap, ebben az időben még adalékanyag nélküli. A gyors kertépítési munkát számos előregyártott műkő és betonelem segítette, például műkő lépcsőelem, gyephézagos beton burkolóelem, valamint az 'U' elem, mely homokozószegélyként, ülőfalként egyaránt használható volt. Több új típuspad is megjelent a magyar parkokban, megtörve a Városliget típusú padok hegemóniáját, pl. az un. Amerikai típusú pad (17. ábra), valamint a Szentendrei típusú pad. Ezenkívül számos előregyártott termék (műkő pingpongasztalok,

sakkasztalok, műanyag csúszdák stb.) gazdagította a szabadtereket (18. ábra).

A 70-es években kezdődött a vasúti talpfák cseréje beton talpfákra. A kertépítészetben az elbontott vasúti talpfák burkolatként és támfalként egyaránt jól használhatónak bizonyultak. Ezenkívül fa kiskockákat és rönkszeleteket is gyakran használtak burkolatként. A főutak felújítása során gyakran a meglévő bazalt kis-, ill. nagy-kockakő burkolatot elbontották, és új alapra került a „korszerű” aszfalt terítés. Az útbontásból származó kockaköveket használták a parkokban, köztereken. Kiselemes beton burkolatok (térkövek) ebben az időben még nem jelentek meg a kertépítészetben.

NÖVÉNYALKALMAZÁS

A 60-as, 70-es évek kertépítészeti terveiben és elkészült szabadterépítészeti alkotásaiban a növényalkalmazás kiemelten fontos szerepet játszott, még a viszonylag gyér faiskolai kínálat ellenére is. Ennek oka részben a korokra jellemző fenntartási gyakorlat, részben a szűkös anyagi helyzet. A kor szakirodalmát tanulmányozva látható,

17. kép/pict.:
Amerikai pad /
„American” type bench

18. kép/pict.:
Játszótér részlet a
70-es évekből /
Playground detail
from the 70-s
FORRÁS: RADÓ Gy:
BUDAPESTI PARKOK
ÉS TEREK

It seemed to be almost a mandatory architectural gesture to place a multi-storey towerblock and some medium-high buildings with the goal of creating a visual accent in the town center. Separation of car and pedestrian traffic, placement of public transportation on the edge of the center, were important elements of the town rehabilitation process.¹⁹ Car traffic was reduced or totally forbidden in certain streets, and attractive pedestrian zones were created there. Thanks to the central location, these areas became very popular; bigger or smaller squares were decorated by ornamental wells, statues and annual flowerbeds (figures 15 and 16).

USAGE OF BUILDING MATERIALS IN OPEN SPACE DESIGN

There is a significant difference in the usage of building materials in the 60s and 70s. In the 60s, mainly limestone from Üröm, and other relatively soft and horizontally well-splitting natural stones were used in addition to loose paving materials, such as pebbles. In the 70s, concrete became the leading building material in landscape construction due to two reasons: on one hand, because of the accelerated construction technology forced by the industrialized building technology, on the other hand, because the quarries started to run out of the good quality, frost-resistant Üröm stone. Besides the cast-in-site concrete technology, prefabricated concrete tiles were introduced on the market, first the 40×40 concrete tiles, at this time still without any decorative topping. The quick landscape construction was made possible by numerous prefabricated artificial stone and concrete elements, artificial stone step-element, concrete grass paving-blocks, and „U” shaped elements, used as edge of sand casts and as sitting walls, too. Some new standard benches appeared

in Hungarian parks, breaking the hegemony of the so-called „Városliget” type benches that had dominated the open spaces of Hungary since the 40s. (These included the so called „American” bench (figure 17), and „Szentendre” type bench). In addition, numerous products (artificial stone table tennis and chess tables, plastic slides etc.) enriched the open spaces (figure 18).

The change from wooden railroad ties to concrete ones started in the 70s. The removed wooden ties could be used in landscaping as pavement or retaining-wall elements. Wooden 8×8×8 cm cubes and log slices were often used as paving materials. During the renewal of main streets, the existing basalt cubes (small and big ones as well) were replaced by modern asphalt paving placed on a new bed. The demolished basalt cubes were used as paving material in parks and open spaces. Concrete paving blocks were unknown at that time.

USAGE OF PLANTS

Plants had a very significant role in the landscape plans and open spaces of the 60s and 70s, in spite of a relatively modest assortment of nurseries. The reason was partially the maintenance practice of those times, and the narrow financial budget. Studying the professional literature of that time, it is clear that minimizing the maintenance costs was a very important consideration of landscape design. The economical aspect of landscaping became an extremely important issue due to intensive housing development. While in 1966 there were 794 hectares of intensively maintained green surface in Budapest, it increased to 5,256 hectares by 1975. A typical way to reduce the maintenance costs was to reduce the proportion of expensive annual and biannual flowerbeds. In 1964 the proportion of

hogy a fenntartási költségek minimalizálása fontos szempont volt a zöldfelületi tervezésben. Különösen a tömeges lakásépítés kapcsán került előtérbe a gazdaságossági szempont. Míg 1966-ban Budapesten a belterjesen fenntartott zöldfelületek 794 ha-t, addig 1975-ben 5 256 ha-t tettek ki. A fenntartási költségek mérséklésének egyik jellemző módja volt a költséges egy- és két-nyári virágágyak arányának csökkentése. A budapesti parkokban 1964-ben 1,1 % (a fenntartási költségek 16,6%-a), 1976-ban 0,2% volt a virágágyak aránya (fenntartási költségek 4,05%-a).²⁰

A növényalkalmazásra nagy hatással volt Domonkos János professzor, aki a hazai, őshonos fajok alkalmazását javasolta a városokban is. Elmélete szerint ezek a hazai, szárazságtűrő fajok a városokban öntözés nélkül is ültethetők, így a fenntartás során jelentős összegeket lehet megtakarítani. Ezt az időszakot „juhar korszaknak” nevezhetjük, bár a korai és platánlevelű juharon (*Acer platanoides* és *Acer pseudoplatanus*) kívül a különböző őshonos berkenyefajokat (*Sorbus* sp.) és hazai, szárazságtűrő hársfajokat (pl.: *Tilia tomentosa*) is szívesen használták utcafásításra. A 70-es évek második felében a növekvő gépkocsiforgalommal a levegőszennyeződés is növekedett, és kiderült, hogy a hazai, szárazságtűrő fajfajok a levegőszennyeződést nem tűrik, így újabb, elsősorban észak-amerikai fajok kerültek az előtérbe. Ez az ostorfák (*Celtis* sp.) és a japánakácok (*Sophora japonica*) korszaka. Mindkét évtizedre jellemző, hogy örökzöldeket szinte alig telepítettek (és a faiskolák alig szaporítottak), csupán feketefenyő (*Pinus nigra*) és erdeifenyő (*Pinus sylvestris*) foltok díszítették télen a zöldfelületeket. A koros fák faiskolai nevelése ekkor még ismeretlen volt, de idős utcai sorfák átültetésével már a 60-as években kísérleteztek (pl. a Bp. XI. Nagyszőlős utca átépítése során a *Celtis* fasor áttelepítése a közeli Hanoi parkba, 1965).

A KÉSŐ MODERNISTA KERTEK A KERTÉPÍTÉSZETI ÖRÖKSÉGBEN

A 60-70-es évek szabadterei jól definiálható, sajátos stílusjegyekkel rendelkező kertépítészeti alkotások, amelyek a funkcionalizmus bővületében, a gazdaságossági szempontok szorításában születtek. A maguk egyszerű, gyakran olcsó eszközeivel igyekeztek otthonosságot teremteni a szürke betonrengtegben, változatosságot vinni a monoton beépítési rendszerekbe. A korszak általános igényű kertépítészeti termékei között számos példaértékű alkotás is található, amelyek ma is értékesek lehetnek – egy minőségi felújítás, vagy megújítás után. A késő modernista kertek tervezési és szerkesztési elveinek megismerése jelenti az alapot ahhoz, hogy a nagy mennyiségű kertépítészeti alkotás közül felismerjük a megőrzésre, megújításra méltóakat, és rekonstrukciójukhoz szakszerű, értékőrző terveket készíthessünk. Az említett, kiemelt jelentőségű kertépítészeti alkotások többsége védelemre méltó, amelyek részben vagy egészben felújíthatók, a településszerkezeti, térszervezési és használati adottságok függvényében.²¹

A védendő értékekről célszerű jegyzéket készíteni a Kulturális és Örökségvédelmi Hivatallal, illetve az önkormányzatokkal együttműködve. Első lépésként az önkormányzatok számára kötelező vagyonszerkezet szükséges kiegészíteni egységes szempontok szerinti, zöldterületekre, közterekre vonatkozó értékeléssel.

Bár a hivatalos műemlékvédelem a 70-es évek kertépítészeti alkotásaival még nem foglalkozik, egyre több, e korban készült épület kerül védelem alá. A védetté nyilvánított épületek környezetének tervezése során fontos szempont a kor kertépítészeti gyakorlatának alapos ismerete még akkor is, ha a műemléki környezet korhű helyreállítása nem minden esetben lehet elvárás. ©

20. Forrás: Szendrői József: Városi kertek költségmérlege in: Kiácz György (szerk.): *a Fővárosi Kertészet száz éve és Kiácz-Szendrői: A zöldfelületek fenntartása*
21. Pl.: gellérthegyi víztározó környezete, Népliget, Megyék kertje, Városliget egyes tó környéki részletei, Óbudai lakótelep: Holdudvar

annual flowerbeds was 1.1% (16.6% of total maintenance costs), in 1976 this proportion was reduced to 0.2%, (4.05% of total maintenance costs²⁰).

The works of professor Janos Domonkos had a great influence on plant usage. He suggested using local, indigenous species in the cities as well. According to his theory, these drought-tolerant tree species planted in cities would not need irrigation, and so the maintenance costs could be reduced significantly. This era can be called the "Maple period", although in addition to *Acer platanoides* and *Acer pseudoplatanus* some indigenous Rowan (*Sorbus*) species and local, drought-tolerant Linden species (*Tilia tomentosa*) were also used for street plantation. In the second half of the 70s, due to increased car traffic, air pollution increased, and it turned out that indigenous, drought-tolerant tree species do not tolerate polluted air. So new, first and foremost American species became popular. This is the era of *Celtis* and *Sophora* species. It is typical for both decades, that very few evergreens were planted and propagated in nurseries, only Austrian pine (*Pinus nigra*) and *Pinus sylvestris* groups decorated green spaces in the wintertime. Although cultivation of old trees in nurseries was unknown at this time, there were experiments like the transplantation of old street trees in the 60s. (For example, at the renovation of Nagyszőlős Street in Budapest, 11th District, old trees were replanted in the nearby Hanoi Park in 1965.)

LATE MODERNISM AS A PART OF LANDSCAPE HERITAGE

The open spaces of the 60s and 70s are well defined works with unique style, born under the spell of the functionalism and under the restrictions of economical aspects. The main goal of

these landscapes was to create some coziness in monotonous architectural environment by simple, often inexpensive tools. Aside from the mediocre quality products of the era, there are many outstanding works, which could be impressive even today if they could receive a quality renovation or rehabilitation. Learning the design and drafting principles of late modernist gardens is essential in order to differentiate between the numerous works of the era, and to recognize the ones, which deserve to be saved and remodeled. The remodeling should be carried out after preparing professional plans that preserve the values of the sites. Most of the prominent landscape works, mentioned earlier in this article, are worthy of protection, and could be remodeled partially or fully, depending on their spatial and urban structural roles as well as on their usage.²¹

It would be useful to assemble a list of these open spaces in cooperation with the cultural heritage authorities. As a first step, the mandatory assets inventory made by municipalities should also be required to include an evaluation of green and open spaces based on an agreed evaluation criteria.

Although the National Service of Cultural Heritage does not deal with landscape works of the 60s and 70s, more and more buildings from this period are placed under protection. When designing the landscape next to a protected building, deep knowledge of the late-modernist landscape practice is useful, even if the exact presentation of the period in landscape design is not always required. ©

20. Source: Szendrői József: *Városi kertek költségmérése* in: Kiacz György (szerk.): *a Fővárosi Kertészet száz éve és Kiacz- Szendrői: A zöldfelületek fenntartása*

21. E.g.: *Surrounding of the Gellért Hill water reservoir, Népliget, Megyék kertje, certain details next to the lake in Városliget, Óbudai Housing Estate: Holdudvar*

ÖTLETPÁLYÁZAT: RÁDAY KULT²UCCA – A TURISZTIKAI- KULTURÁLIS NEGYED JÖVŐJE *IDEA COMPETITION FOR THE RÁDAY KULT²UCCA – TOURISTIC AND CULTURAL FUTURE OF A BUDAPEST DOWNTOWN QUARTER*

SZERZŐ/BY:
M. SZILÁGYI KINGA

Ferencváros önkormányzata közel egy évtizede kezdett hozzá a Ráday utca rehabilitálásához, azaz nemzetközi példák nyomán kulturális- és vendéglátó funkciókkal gazdagított, a belváros szerves folytatását képező városi sétautca, gyalogos tengely kialakításához, a városi szabadterek megújításához. A városrészre készült újabb közlekedési rendszerterv a Ráday utcában további forgalomkorlátozást tesz lehetővé, és a négyes metró építése is lehetőséget ad a Belső-Ferencváros forgalmi terhelésének csökkentésére. A Ráday utcában bebizonyosodott, hogy a magánkezdeménnyezések és az önkormányzati törekvések együttesen képesek új aktivitást, új életformát és új karaktert adni egy utcának. S ha ez így van, akkor miért ne lehetne a szabadter megújítási akciót kiterjeszteni a Belső-Ferencváros egészére?

2009 szeptemberében Ferencváros Önkormányzata megbízásából a Ráday Kultucca (Orbán György projektmenedzser, a Ráday Könyvesház tulajdonosa), a Mű-Hely Tervező és Tanácsadó Zrt. (Dr. Nagy Béla építész, várostervező), a Ma-

gyar Építőművészet folyóirat (Szegő György DLA építész) és a MOME Formatervező Tanszék (Koós Pál formatervező művész, tanszékvezető helyettes) irányításával egy hallgatói ötletpályázatot írtak ki. A pályázat keretében a kiírók javaslatokat vártak a „Kultucca” projekt továbbgondolására, a Ráday utca topográfiai és a „kultucca” előéletéből adódó súlyvonal-szerepének erősítésére. Az ötletpályázat határozott célja volt, hogy a Ráday utca segítségével a kulturális intézmények, műhelyek és az ide szerveződött üzleti élet az eddigi párhuzamoság helyett egymást erősítő hálózattá alakuljon át, és a megújuló Belváros sétazónáját folytatva színes kulturális és gasztronómiai kínálattal rendelkező sétálóváros, turisztikai célpont jöjjön létre a Belső-Ferencvárosban. A kiírók olyan ötleteket, koncepciókat vártak, amelyek javaslatokat adnak a „kultucca” kiterjesztésére, egy átfogó, részletes, a kerületrészt értékeit feltáró és bemutató kulturális és turisztikai programra, s annak szabadterépitészeti megol-

dásaira, eszközeire. A tervpályázatra meghívást kapott Magyarország valamennyi felsőfokú építész-, tájépítész-, településmérnök-, formatervező- és terméktervező képzési hely hallgatója.

A pályázatra 35 pályamű érkezett. Három megvétel és 10 költségtérítés mellett két díjat, mégpedig két első díjat osztottak ki. Az első díjas terveket a Budapesti Corvinus Egyetem hallgatói, kert- és szabadtertervezés szakirányon tanuló IV. éves tájépítésmérnök hallgatók, Angyal Adrienn és Frischmann Judit készítették. Az alábbiakban ezt a két pályaművet ismertetjük. ©

The municipality of Budapest's IXth District, so called Ferencváros, started an urban rehabilitation program about ten years ago. The core element of this program was the renewal of Ráday street, similarly to many good examples in European countries, where urban open spaces have got their original, traditional public functions back instead of heavy urban traffic. Ráday street is a direct link and the organic instalment of the historic centre of Pest, the Vth district. New open spaces for cultural and touristy programmes, vivid small-trade life, small shops and boutiques, together with open air restaurants, coffees and bars belong to the present life and character of Ráday street. Parallel with the restriction of the cross traffic the private enterprises came up and filled the street with life and music and open space programmes. The municipality is going on with its urban renewal program and plans to make further decrease in urban traffic so as to spread out the pedestrian primacy in the whole area of Belső-Ferencváros.

In September, 2009 the Municipality of Ferencváros commissioned the Ráday Kultucca enterprise to organise an open students' idea competition for further development of open space system of the Inner Ferencváros with special attention to the touristic and cultural functions and programs that may draw attention to the quarter. The competition was calling applications from students of architecture, landscape architecture and designer field of all Hungarian higher education institutes. The organising committee and the jury was lead by Ferenc Gegessy the major of the IXth district and György Orbán, director of Ráday Könyvesház (Ráday Book House), and consisted of well known architects, urban planners and designers, like Béla Nagy DLA, director of the Műhely Urban Planning Ltd, György Szegő DLA, chief editor of Hungarian Architecture journal, Pál Koós DLA, professor at Moholy-Nagy University of Art and Design. The aim of the students' competition was to collect fresh ideas for the development

of the given touristic and cultural capacity of Ráday street involving and integrating the whole quarter into the renewal process. The jury awaited suggestions and plans for the innovation of open space structure and character of the quarter in connection with the traditional historic atmosphere, the valuable buildings and protected architecture, parallel with ideas for new cultural programs and strengthening of the touris-drawing capacity.

The competition was closed in November with a 35 plans in total and almost half of the tenders were honoured. The jury decided to give only two prices, two first prices. The winner students are from the Corvinus university of Budapest. Andrea Angyal and Judit Frischmann are both landscape architect students on the 4th class of the Garden and Open Space Design specialisation. Their plans and ideas are introduced in the paper. ©

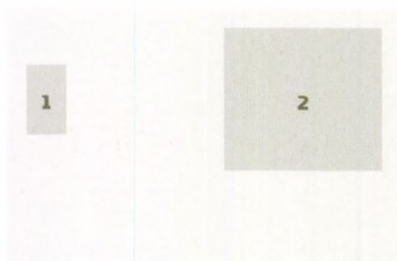

NÉZZ FEL! NÉZZ SZÉT!

LOOK UP! LOOK AROUND!

SZERZŐ/BY:
ANGYAL ANDREA

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

1. kép/pict.:
Gönczi Pál u. 2.

2. kép/pict.:
Építészeti séták

A pályázati helyszín bejárása alkalmával úgy sétáltam a belvárosban, ahogy eddig még nem. Igyekeztem kizárni minden zavaró tényezőt és csak a genius locira koncentrálni. Nem kellett sokat várnom, hiszen az épületekből áradó történelmi múlt pillanatok alatt a hatalmába kerített. Így lett a koncepcióterv legfőbb irányelve a városrész arculatának megőrzése, az építészeti értékek bemutatása és a városi szabadterek gazdagítása, a karakterhez illeszkedő módon. Bár az általam tervezett "utca-berendezési tárgyak" igazán modern anyagból, polikarbonátból készülnek (1. kép /2. kép Gönczi Pál u. 2./), egyszerű, tiszta formavilágukkal megtalálják helyüket a történelmi környezetben, és a szabadterek vizuális és funkcionális gazdagítása mellett mégis a szép, idős épületek maradnak a városkép uralkodó elemei.

A Ráday utcában sétálva az éttermek, kávézók teraszai vonják magukra a figyelmet. A napernyővel árnyékolt kiülők között souvenirboltok csalogatják a turistákat és egyre több kis színház és galéria kínál látni és hallgatni valót. A színes, mozgalmas terek és a magas épületekkel keretezett, arányaiban szűk, zsúfolt utca nem épp a patinás épületek, az értékes térfalak szemlélésére invitál; én mégis arra szeretném ösztönözni a Ráday utca közönségét, hogy álljanak meg egy pillanatra és emeljék tekintetüket a magasba, mert érdemes felfedezni a környéket ebből a nem megszokott szemszögből is. Hiszen mit érnek az igényesen, szépen formált, karakteres térfalak, a felújított, rendbe tett, jó állapotban megőrzött épületek, ha észrevétlenül maradnak, ha semmi sem hívja

fel a járókelők figyelmét az értékekre?

A koncepcióterven nyolc, tematikus építészeti sétautat terveztem, amelyek a kerületrész legszebb házait, építészeti értékeit fűzik fel. Az útvonalokról tájékozódni a városrész határain, a séták két végén elhelyezett információs táblákról és az üzletekben kapható, ingyenes tájékoztató füzetekben lehet (2 kép). A séták a gyéresebb gyalogosforgalmú utcákon áthaladva hívják fel az építészeti emlékekre, értékekre a figyelmet, s ezzel a gyalogosforgalom a Ráday utcából a környező utcácskába is beterelhető. Ezek a tematikus sétaútvonalak nem csak a turistáknak szólnak, hanem a kerületrészben lakók és dolgozók számára is érdekesek lehetnek, színesebbé tehetik a mindennapokat, felhívva a járókelők figyelmét a városrész rejtett ér-

Jelmagyarázat/Legend

- eklektikus/eclectic
- szecessziós/secessionist
- klasszicista/classical
- historizáló/historicist
- neo-klasszicista/neo-classical
- neo-reneszánsz/neo-renaissance
- neo-barokk/neo-baroque
- modern/modern
- romantikus/romantic
- információs tábla/information board

Preparing for the competition, I was walking around the city center like never before. I tried to ignore all distractions and concentrate only on genius loci. I was soon overcome by the historical spirit of the buildings. My concept is to preserve the architectural values of this part of the city with its exciting atmosphere, and to enrich urban open spaces in a way that fits the surrounding area. I designed street furniture which is not only functional but also aesthetic. Even though they are made of modern material (polycarbonate), their pure, simple shape corresponds to the surrounding area, so the historical old buildings can remain this area's dominant attraction.

Walking in Ráday street, terraces of coffee houses and restaurants grasp

our attention. Their open air seats with sunshades, the many souvenir shops and growing number of small theatres and galleries are luring for tourists passing by. Narrow and crowded streets, colourful and vivid squares divert attention from the buildings themselves. And what is the point of those beautiful, restored buildings, of those nice, characteristic facades, if they remain invisible?

I want to inspire people walking in Ráday street to stop for a moment, look up and look around!

I planned eight thematic walking routes, and one can see the most imposing buildings of this part of the district walking through these routes. Information about them would be displayed at each end of the routes and also free flyers would be

available in near-by shops and on the borders of the area (2 picture). These routes involve smaller, less popular streets, so they might divert some walker from sometimes little packed Ráday street. These routes are not just for tourists, they might bring more life to the area, and they will be interesting for people who live and work there. The art nouveau building of Museum of Applied Arts the eclectic Market Hall or the neo-renaissance building of Corvinus University are just a few examples from the routes, and these buildings are registered as historic monuments or values in the District Regulation. My plans include transparent signs to mark some illustrious buildings serving as resting places throughout the routes. Most of the routes would go through

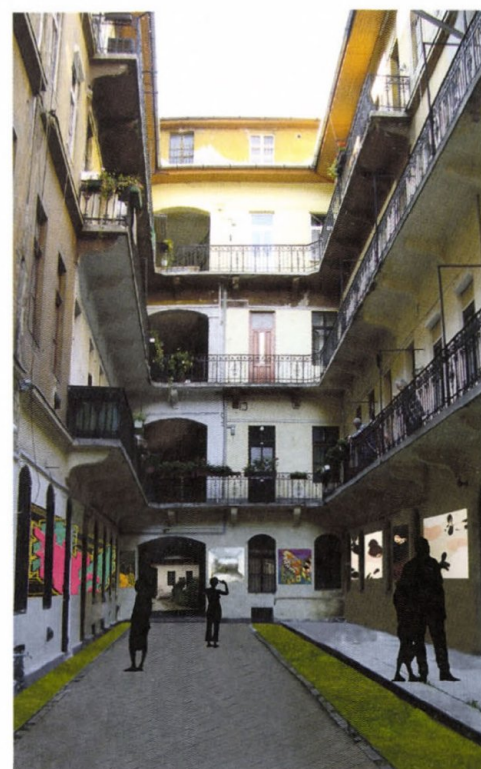
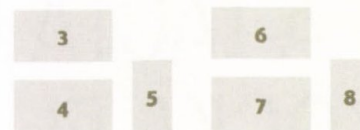
tékeire. Olyan, a kerületi szabályozási tervben is értéként nyilvántartott épületekről van szó, mint az Iparművészeti Múzeum szecessziós, a Vásárcsarnok eklektikus vagy a Corvinus Egyetem neoreneszánsz épülete. Elképzelésem szerint a sétautak megállóit képező jeles épületeket áttetsző információs tábla jelzi.

A tematikus sétaútvonalak döntően a meglévő közterületeken, utcákon, teresedéseken haladnak végig, de helyenként új területeket vonhatnak be a gyalogosforgalomba. Hazai és külföldi városrehabilitációs példák alapján javasolható a tömbök feltárása az udvarok átnyitásával, nappali használatra szánt passzázsok kialakításával – természetesen a lakók, a tulajdonosok beleegyezésével. Az így kialakított passzázsok a körfolyosós házak jellegzetes, érdekes

hangulatát, arculatát szeretnék kihasználni (4–5. kép). A belső udvarok részleges egybe nyitásával, kisebb átjárók kialakításával a Ráday utcára merőleges irányban kisebb nappali közösségi terek jöhetnek létre, amelyek szabadtéri kiállítóhelyként is jól használhatók. Ily módon kiterjeszthető a Ráday utca jobb és bal oldalán túli területekre, tömbökre a „kultucca” pezsgő turisztikai-kulturális élete, bővíthetők a turisztikai és szabadidős szolgáltatások. A passzázsok mentén szabadtéri galériákat képzeltem el, ahol festményeket, szobrokat, kisplasztikákat, diplomamunkákat, pályaműveket lehet kiállítani, esetleg kisebb kávézók nyithatnak, vagy a lakókat nem zavaró módon és időben kisebb zenei események, koncertek is helyet kaphatnak (6–8. kép). Csak a fantázia szab-

hat határt annak, hogy a szépen felújított zöld udvarokat ki, mire használja. A Belső-Ferencvárosi tömbben kevés a kellemes, üdítő látványt nyújtó, szépen fenntartott zöldfelület. A látványtervekben a belső udvarok kertépítészeti kialakítására is javaslatot tettem. A passzázsok, udvarok gondosan fenntartott, hiánypótló zöldjei a bejáratukként szolgáló kapuk elé telepített 'gyepládákkal' (9–10. kép) együtt minden bizonnyal vonzzák majd a látogatókat, de felüldülést jelentenek az ottlakók számára is. ©

3. kép/pict.:

Ráday u 27.

4. kép/pict.:

Lónyai u 26. belső udvara

5. kép/pict.:

Ráday utca

6. kép/pict.:

Lónyai u 26. belső udvara

7. kép/pict.:

Ráday u 41. hátsó udvara

8. kép/pict.:

Ráday u 27.

public open places, though following examples from city rehabilitation programs abroad and home, opening up courts of some private buildings (in accordance with people living there) could be a good idea. These new passages with the unique atmosphere of the courts and galleries surrounding them would make the routes even more interesting. Courts opened up and connected to each other with passages can expand Ráday street on both sides, these axis normal to Ráday street could be used for open space exhibitions. Paintings, sculptures might be displayed along these places, coffeehouses and smaller musical events, concerts could also enrich the atmosphere. The possibilities to use these newly created public spaces are virtually limitless. There are not so

many renovated or well-kept green areas in the inner-Ferencváros. In my view plan there are recommendations for the garden design of these passages. I envisioned grass boxes (picture 9–10) next to the entry of the passages. These together with some more well-kept green areas and flower beds in the courts would attract more people and would also be refreshing for those who live there. ©

Felhasznált irodalom / References

Budapest IX. kerületében – Ferencvárosban a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény hatálya alá eső műemlékek jegyzéke, a kerületi Főépítészeti Iroda által összeállított nem hivatalos jegyzék

Budapest Főváros Kögyűlésének 54/1993. (1994.II.1.) sz. önkormányzati rendeletével Budapest IX. kerületében védett épületek

A Ferencvárosi Önkormányzat Képviselőtestületének 8/1996. (III.4.) sz. rendelete a helyi (kerületi) értékvédelemről 1. sz. melléklet

ALEA IACTA EST...

„A KOCKA EL VAN VETVE”

ALEA IACTA EST...

"THE DIE HAS BEEN CAST"

SZERZŐ/BY:
FRISCHMANN JUDIT

LEKTOR/REVIEWER:
M. SZILÁGYI KINGA

A Ráday "Kultucca" egyike Budapest legkedveltebb és leglátogatottabb helyszíneinek, ahol minden korosztály számára akad valami látni, hallani, olvasni vagy megélni való. Ez az évszaktól és napszaktól függetlenül folyton nyüzsgő utca a Belső-Ferencváros gerince, amióta csak megszabadult az autóáradattól és újra birtokba vehette a város lakossága. Ezért tartottam fontosnak a pályázatban a Ráday utca tengelyére felfűzni a környék kiemelt jelentőségű helyszíneit. Ehhez változatos, szerteágazó, mégis egységes formavilágot kerestem.

Az ötletterv formálásakor felhasználtam a Kultucca már meglévő és mindenki által jól ismert arculati elemeit. Az utca fekete alapon színes négyzetei a Rubik kockát juttatták eszembe, s végül ez lett a pályázat fő motívuma. Rubik Ernő zseniális kockáját alapul véve olyan elemeket hoztam létre, melyek minden idelátogató számára jelzik az egységességet, a szuverenitás elvesztése nélkül (1. kép). Javaslataimmal igyekeztem megszólítani a lakókat, a vállalkozásokat, a műhelyeket, a cégeket és az önkormányzatot is, annak érdekében, hogy mindenki számára élhető, érdekes, inspiráló és a vállalkozások számára is nyereséges környék jöhessen létre. A kocka, mint térbeli alakzat egyéb minőségben

is megjelenik, ezek a vízarchitektúra, az utcabútor, a hangszigetelő tető valamint a festésre, alkotásra alkalmas felületek. A Szabadság híd és a Petőfi híd közötti rakpartrészt ugyancsak a Kultucca stílusjegyeivel díszítettem, így már a vízről is feltűnő és könnyedén azonosítható a környék, megkönnyítve ezzel a turisták tájékozódását (2. kép).

Rubik Ernő mellett az utca névadója, Ráday Gedeon, illetve a Ráday család is fontos szerepet kapott a terület metamorfózisában. Nevüket és életművet fémjelzi az utca és annak kulturális palettája (1. kép). A formai elemek között ezért kapott kiemelt szerepet a KÖNYV, amely ismétlődő köztéri elemként bukkan fel, más és más funkciókkal. A könyv szeretetének hagyományát kívántam örökíteni a köztéri könyvformákkal, melyek kategorizált címmutatóként hasznos útbaigazítással szolgálnak a járókelőknek. A főbb csomópontokban elhelyezett színes könyvespolcok egyes polcai kategóriáknak felelnek meg, a rajtuk elhelyezett könyvek a környék kulturális helyszíneit, éttermeit, nevezetes épületeit, üzleteit és ezek címeit mutatják (1. kép).

A szabadtérhasználat szempontjából érzékeny és nehezen feloldható konfliktust jelentenek a sétálóutca és a kereszt-

Ráday street, Kultucca (the Cult-street), is one of the most popular and most visited sites of Budapest where every age can find something to see, listen to, read or experience. This always – day and night, irrespective of the season – buoyant pedestrian street, has been the backbone of the Inner-Ferencváros ever since it got rid of the cars and was returned to the Budapesters. Therefore, in my application, I found it important to take stock of the most important sites of the surroundings by stringing them onto the line of Ráday street. For this, I was looking for varied and diverse still coherent forms and shapes.

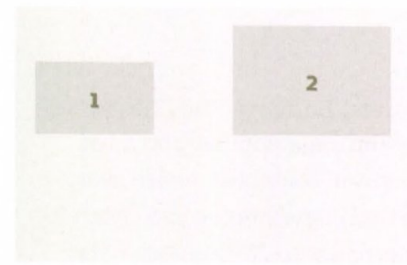
When designing my plan I used the already existing and well-known images of Kultucca. The paving of the street – coloured squares on a black base – reminded me of the Rubik's cube, so finally this has become the main motto of my application. Based on Mr. Ernő Rubik's brilliant cube, I have created symbols and images which suggest homogeneity to every visitor, without losing sovereignty (see Poster 1). With my suggestions, it was my endeavour to address all those living here or working here in the small shops and workshops, as well as the ventures, the companies and the local authorities in order to create a liveable, inspiring and profitable area for everyone. The cube as a three-dimensional figure is present in other formations, as well: in the aqua architecture, the street furniture, the soundproof roofs and the different surfaces for painting and other creative activities. The Danube embankment between Szabadság híd (Liberty Bridge) and Petőfi híd (Petőfi Bridge) has also been decorated with the stylistical characteristics of Kultucca, therefore, the area is quite eye-catching and easy to identify even from the river, making it easier for the tourists to find it. (see Poster 2).

In addition to Mr. Ernő Rubik, Mr. Gedeon Ráday, the eponym of the street,

and the Ráday family have also played an important role in the metamorphosis of the area. Their names and life-work are well-hallmarked by the street and its cultural palette (see Poster 1). In the design of the new area, I found it important to represent the book as the intellectual heritage of the Rádays. Book formations in public places have been designed to illustrate the traditional love of reading and also to serve as information points for the passers-by. Each shelf of the coloured bookshelves in the main intersections represents a certain category and the books on them show the addresses of the cultural sites, restaurants, famous buildings and shops of the surroundings (see Poster 1).

With respect to the use of the open air, the intersections of the pedestrian street and the cross-streets raise a rather serious problem which is not easy to solve. It was in the interest of the inhabitants and the pedestrians that I transformed Ráday street in its whole length into a pedestrian area. For this, I turned the traffic of the cars crossing Kultucca under the ground at the critical intersections. The advantages of this rather expensive traffic development are indisputable both in architectural respect and for the sake of the users: while the nature of the street would completely change, it would significantly expand both in terms of size and prospects. (See Poster 1) Eliminating the disturbing effects of the heavy traffic, this solution would create an ideal environment for all those wishing to rest, have fun or enjoy a cultural event. The small squares, green areas and large courtyards along Kultucca perfectly supplement and strengthen the street as the backbone of the area and serve as the worthy sites for several important and high-level cultural programs and events. The benches forming the shape of books have been designed for both decoration and recreation and by opening the

1. kép/pict.:
Az AGORA tervei /
Renderings of the
AGORA

2. kép/pict.:
Az AGORA tervei /
Renderings of the
AGORA

utcák találkozásai. A városlakók, a gyalogosok érdekében a Ráday utcát teljes hosszában sétálóövezetté alakítottam át. Ennek érdekében a Kultuccát keresztező autósforgalmat a kritikus csomópontoknál a föld alá tereltem. A kétségkívül költséges közlekedésfejlesztési megoldás szabadterépitészeti és használati előnyei vitathatatlanok: az utca jellege teljes mértékben megváltozik, mind térben, mind lehetőségeiben kitágul (1. kép). Az autók által gerjesztett zavaró hatások megszűnésével ideális környezet jön létre a pihenni, szórakozni és művelődni vágyók számára. A Kultucca mentén felfűzött teresedések, kisebb zöldfelületek, szabadterek és nagyobb belső udvarok tökéletesen kiegészítik és erősítik a tengelyt, és méltó helyszíneként szolgálhatnak az itt rendszeresen megrendezett rangos kulturális eseményeknek és rendezvényeknek. Színes könyvekből álló padokat terveztem, melyek díszként és ülőalkalmatosságként szolgálnak, továbbá felnyitható asztalok segítségével növelik a köztéri kényelmet. A padok és növénykazetták váltakozó sorai között csordogáló vízarchitektúra kíséri végig az utca látogatóit. Egy "olvadó" kocka körüli tócsa-medencéből indul a vízfolyás, és csörgedezve folytatja az útját, hol váratlanul megszakad, hol ismét meglepetésszerűen fel-felbukkan (2. kép).

A Kultucca nyüzsgése, a rendezvények, koncertek zaja olykor zavarja az itt élőket, ezért fontos feladat volt a hangszennyezés csökkentése. Ehhez kockatetőket helyeztem el a kültéri vendéglátóhelyek fölé, melyek egyszerre szolgálnak hangszigetelésként, illetve a Kultucca színpoltjaiként tovább díszítik az utca képét. A tetőket oly módon alakítottam, hogy színes fényforrások, irányított kép és hangsugárzó berendezések elhelyezésére is alkalmasak legyenek a rendezvények alkalmával. A napfényelemek és növényládák behelyezésével válik teljessé az öko-tető funkcionalitása; a vertikális zöldfelületekkel pedig csökkenthető az éttermekből kiszűrődő zaj, és komfortossá, kellemessé, élhetőbbé tehető a belvárosi környezet mind a lakók, mind a vendégek számára (2. kép).
Munkámmal igyekeztem bemutatni a terület rejtett adottságait és lehetőségeit, valamint új felületek és funkciók elhelyezésével tovább gazdagítani a Ráday utcát és környezetét. Találkozunk a Rubicon folyó túlsó partján ...

built-in tables the comfort feeling can also be increased. In my vision, the visitors of Kultucca would walk between the lines of alternating benches and flower beds along with a trickling aqua architecture. The water would flow from the puddle of a „melting” cube and continue its way sometimes disappearing all of a sudden then appearing again out of the blue. (See Poster 2)

Taking into consideration that the noise of such a buoyant street as well as the sound of the concerts and other events would disturb all those living here, the reduction of noise pollution is of crucial importance. To solve this problem, I have designed cube-shaped roofs above the open-air restaurants and pubs both for soundproofing and decoration. These cube-roofs are also suitable to hold the electric equipment necessary for the coloured light sources, as well as the sound and video broadcasting of the different events. The placement of solar cells and flower boxes on the roofs

would complete the eco-roof function, while the vertical green surfaces would reduce the noise of the restaurants and make this central area more liveable and convenient both for the inhabitants and the visitors. (See Poster 2)

With my plan, I endeavoured to introduce the hidden potentials of this area and open up new perspectives. The creation of the new surfaces and functions would further develop Ráday street and its surrounding making it more liveable for the inhabitants and more attractive for the visitors. Let's meet on the opposite bank of the Rubicon ...

SZERZŐK ÉS TÁMOGATÓK / AUTHORS & SPONSORS

BRUNO TANANT

irodavezető és társtulajdonos /
manager and associate

TN Plus Tájépítész Iroda /
TN Plus landscape architects
30 Boulevard Richard Lenoir
75011 PARIS
E-mail: b.tanant@tnplus.fr
Tel.: +33-1-4355-4207

GÁBOR PÉTER

okl. tájépítész mérnök, ügyvezető /
landscape architect

Zöldfa Stúdió Kft / *Greentree Studio Ltd*
1139 Budapest
Petneházy u. 31.
E-mail: iroda@zoldfa.hu
Web: www.zoldfa.hu
Tel.: +36-1-339-4404

KARLÓCZAINÉ BAKAY ESZTER

egyetemi tanársegéd

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék
Budapest, 1118 Villányi út 35-43.
Tel/Fax: +361-482-6288
E-mail: eszter.bakay@uni-corvinus.hu

M. SZILÁGYI KINGA

egyetemi tanár

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Kert- és Szabadtértervezési Tanszék
1118 Budapest
Villányi út 35-43.
E-mail: kinga.szilagyi@uni-corvinus.hu
Tel.: +36-1-482-6511

ANGYAL ANDREA

tájépítész mérnök hallgató, V. év folyam,
kert- és szabadtértervezés szakirány

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
E-mail: aandi86@gmail.com

FRISCHMANN JUDIT

tájépítész mérnök hallgató, V. év folyam,
kert- és szabadtértervezés szakirány

Budapesti Corvinus Egyetem
Tájépítészeti Kar
Tel: +36-30-242-4223
E-mail: judit.frischmann@gmail.com

NEMZETI KULTURÁLIS
ÖRÖKSÉG MINISZTERIUMA

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA

TÁMOP-4.2.3-08/1/
KMR-2009-0004

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY